

Иван Вазов

Хъшове

Действащи лица:

Михаил Владиков. Български учител в Браила, 28-годишен момък, бледолик, модно облечен, с цилиндър.

Странджата. Локантаджия, 40-годишен човек с мършаво и сухо лице, обрасло с черна брада и с две зарасли рани по бузата, облечен във вехти дрехи и с къс кожух.

Македонски. 35-годишен човек, груб, говорлив, самохвалец и шегобиец. С висока влашка гугла, препасан с червен пояс под късото сетре, в чизми.

Попчето, Хаджият, Мравката, Дерибеят — момци в дрипави френски дрехи.

Владимир Бръчков. Поет, 20-годишен момък, с жива симпатична физиономия, с едвам поболи мустаци; в първото действие прилично облечен и с фес на глава.

Старият Бръчков. Баща на горния. Човек 55-60-годишен, преден търговец; облечен в дълго пардесю и с фес. Говор и движения сериозни.

Добревич. Преден българин в Браила, на 55 години; с брада. Добродушен характер.

Г-жа Добревич. Жена на горния. Кокетлива, полуповлашена българка. Изящно облечена.

Евгени. Дъщеря им. Жив характер, умна, малко романтична.

Катинка. Слугиня в къщата на Добревича.

Христович. Богат български търговец, побелял, шкембест; носи цилиндър.

Крецулеско. Повлашен българин, богато и модно облечен, човек млад и пълен, с бакенбарди. С цилиндър.

Говедаров. Млад букурещки търговец.

I руски доброволец, II руски доброволец — облечени в сиви кители.

Гробев. Букурещки чорбаджия.

Мавроди. Гостилничар.

Двама румънски стражари.

Българи, румъни, руси, евреи, маджари.

Епохата: 1871 — 1876 година. Първите четири действия произхождат в Браила;
петото в Букурещ.

Действие първо

Явление 1

Кръчма в земята. На една страна оджак; до него полички с разни съдове. В един кът нечисто легло; вежди столове и маси; по стените накачени револвери и картини от българските въстания; надписи: „Да живеят Странджата, храбрият знаменосец“, „Да пукне Мидхад паша!“

Странджата, Хаджият, Попчето, Мравката, Дерибеев. Странджата, прислан с престилка, готви при оджака. Хаджият и Мравката, излегнали на леглото, до една маса; Попчето и Дерибеев играят на книги.

Хаджият (удря по масата). Аз пак ти казвам, че ти много грешиш, Мравка: няма оттогава три години и всичко се разбъркало в ума ти. Младо момче си още, пък паметта ти отслабнала като на 80-годишен старец.

Попчето (на Дерибеева). Хей, хей, байно! С какво прибираш книгите?! Това не е фанти, ами поп... Дяволо недни!

Дерибеев. Погрешка бе, брате... На Странджата книгите не можеш да ги разпознаеш, така се изгъркали и оцапали, като неговия кожух.

Странджата (*извързва се с лъжица в ръка*). Ти не лай, Дерибей, на кожуха на Странджата, че да не е тоя кожух да ти готви и те храни, ще гладуваш като куче по браилските улици. (*Към Мравката.*) Ама и аз казвам, че имаш грешка, Мравка: не при Караисен отрязяхме главата на черкезина и вземахме коня му, а при Върбовка. При Караисен, помня, никои курбан не направихме... Там нали излезе, та ни посрещна със славою и честию беят и ни нагости като едни паши?

Мравката. Нека бъде при Върбовка. Та тогава ви казвам, и Александър Василев се нарани с револвера си: не знаеше да го управлява. Момчето дотогази оръжие не бе пипало. Аз добре му виках, като тръгнахме оттука: „А бе, чоджум, не си за нея работа; стой си, слаб си, малък си; стига, бачо ти че иде с нас.“ Не щя...

Хаджият. А бе то тогава само него ли бе хванала лудост? И аз бях болен, трескав... Колко ми думаше доктор Чобанов: „Хаджи, ще останеш на пътя нейде, на огън ще те пекат черкезите.“ Не! Тръгнах. Стои ли се тогава? Вземах си аз от господаря заплатата — шест наполеона; купих си една славна винчестерка и сулфато, па хайде през Дунава с Тотя войвода... Думата беше за Александра; такова народно момче не бях видял...

Странджата (*с лъжица в ръка, извързва се към говорящите*). Истина, разпалено момче беше този Александър. И брат му Стоино беше още по-голям юнак. Бог да го прости... видях го, като падаше и извика: „Отидох си, майчице!“ А тогава, тамам битката беше в разгара си, огън отвсякъде, хиляди черкези с пушките: пата, пата, пата... Ние зад скалите. Само байрякът се развява... „Удряйте, момчета!“ — викам... Ама гледам: ха, ха, ха — ще ни загаят. Войводата — и той реве като лев... Тогава излязох на открито — не ме сдържа. „Напред бре, момчета! Напред!“ — Па всички с ножовете като луди се спущаме... Тогава един куршум ме закачи по бузата. Ето, от Върбовка нося тая рана.

Мравката. Хаджи, дай една цигара тютюн!

Хаджият (*бърка в джоба си*). На. Само малко прах е останало, и то от махорка... Па си купувай веке: Стефан тютюнджията не ми дава веке на вяра. „Превземете, каже, Русчук: дордето сте живи, се бохча-тютюн ще пушите.“ Сюрмашия до шия.

Попчето. Настали са седемте гладни години за нас. Изпродадохме на евреите и ризите си. Аз вчера се простих и с последното си възпоминание, което ми беше най-скъпо: с

револвера си. Когато го отнесе евреинът, доде ми да заплача. Такова кучешко тегло не се търпи! (*Хвърля книгите.*)

Дерибеев (*става*). Господине, защо престаяш? Играта е моя. Плати тука един франк! Бъди честен европеец!

Попчето. Един франк? Че аз да имам един франк, ще се ожения бе, глупец!

Хаджият. Ето защо аз предлагам, господа, да прегърнем комуната. Да станем комунисти! Няма богати, ни сиромаси; всичко ще делим наравно. Приемате ли?

Дерибеев. Ние приемаме, но да видим приемат ли и ония, с които ще делим — богатите.

Попчето (*гневно*). Ако не приемат, ще ги вземе дявол! Утре ще ида при Христовича, дебелокорместия богаташ, и ще му кажа: „Господине, имаш пълна каса с хиляди златни наполеони; дай тука барим няколко, да не мрат гладни народните хора, че ако те стисна за гръкляна, ще ти изкарам пулястите очи из конската глава навън!“ Давам ви честно слово.

Дерибеев (*сипува си ракия*). Дявол да ви вземе вас: народни хора!... Скамбилджии и пунгаши...

Попчето (*гневно*). Ти си чорбаджийско мекере!

Дерибеев (*гледа го разярен*). Кому казваш „мекере“, господине? Аз съм се бил!

Странджата. Я не се карайте, ами се наредете да обядваме, че фасулът увря. Дерибей, помогни, дай лъжиците! Хаджи, я бръсни малко масата, че е заприличала на купище от твоите вонещи цигари!... Яжте, песоглавци недни: додето е жив Странджата, може да гладувате, ама няма да умрете отглади; който иска да си е сит и нагоен, да си е останал в бащиния си дюкян или да продава народността си и съвестта си като Петреска... Ние сме хъшове; нашата храна е идеята, народната идея... Хай сядайте, сърбайте. Дерибей, стори ми сега и мен място, да седна и да те разделя от Попчето, че и двамата сте кокички, само гледате да се сдавчите... Де остана Македонски?

Сядат всички и ядат.

Хаджият. Той отиде тая заран в затвора да занесе на Крумова малко тютюн. Крумов пак е влязъл в драголника за един скандал... А сега Македонски кой го знае де се е заплеснал на комар.

Странджата. Кой му е крив: петима Петка не чакат.

Хаджият. Странджа, колко франка съм ти дължен?

Странджата. Дяволът знай; хъш търговски тефтер държи ли? Та и защо? Хвани босия, та му вземи цървулите.

Хаджият. Странджа, докачаш ме на честолюбието...

Странджата. Когато умра, чети ми барем молитва на гроба. Това умееш, бил си поп.

Хаджият. Кажи по-добре сега да ти чета, да живееш, че ако хвърлиш петалата, ще изпукаме отглади.

Попчето (*вдига чашата*). Наздраве! Да пукне Мидхад паша! Долу чорбаджиите!

Дерибеев. Дай боже... Попчето кълне като бабичка. (*Смее се.*)

Попчето. Дерибей, ти мълчи там: ти си чорбаджийско мекере. На Маргулеска шест месеци беше лакей на колата.

Дерибеев (*грабва стола, за да го удари*).

Странджата (*разтърва ги*). Хей, какво правите? Чувайте! Ако продължавате да правите скандали в избата ми, ще ви изпъдя и двама ви на улицата... Заклевам се в Мидхадпашовите бесила!

Хаджият (*ние*). Их, тоя лояв, шкембест търбух... Ако го не продупча някой ден, да ме не викат вече Хаджият... Не дава нито счупен бан. Свила му се змия в кесията... Комуна, комуна!...

Попчето (*ние*). Тия чорбаджии се хранят със сиромашкия пот... Аз казвам, че преди да изтрепим турците, трябва да изколим тях. Няма друго спасение...

Странджата. Ти, Дерибей, си сбирай устата. Не забраняй чорбаджиите в Странджовата кръчма. Чорбаджиите са свини безчувствени.

Хаджият. Долу народните изедници!

Мравката. Да живеят сиромасите!... Да живеят комуната! (*Обръща се към Странджата.*) Ето кому аз целувам ръцете и краката; нему се покланям... Той е благороден и светец, защото има милост за бедния народ... Каквото има, дели с гладните и голите. Странджа, тебе паметник трябва да се въздигне!

Странджата (*присипва му чорба*). Не философствуй много, ами сърбай. (*Присипва и на другите.*)

Явление 2

Горните, Македонски и Бръчков (влизат)

Македонски. Бре, песоглавци, бре, гладници недни! Защо ме не чакате, ами ще изплюскате всичкия фасул? (*Грабва една лъжица и сяда.*)

Хаджият. Македонски, какви са политическите новини из България?

Македонски. Известията, които получихме из България, казват, че вие като едни каталани сте седнали да плюскате, без да чакате Македонски. Аристократи крастави!

Странджата (*към Бръчкова*). Какво желаете, господине? Ваша милост от България ли идете?

Всичките обръщат очи към Бръчкова.

Македонски (*става*). Ах, пустата ми куфалница! Забравих да ви рекомандиша господина Бръчкова... (*Към Бръчкова.*) Господин Бръчков, заповядайте! Тия са нашите другари, български поборници и герои. Господа, Бръчков иде тозчас от Свищов; на скелята се намерихме и запознахме. Позабавихме се в едно кафене в приятелски разговор за нашето драго отечество и поиграхме на книги... да се мине времето — до обед. Той е побягнал от бащината си къща и от тиранската Туркия, защото, понеже неговото благородно сърце не може да търпи вече варварството. Ето на, той пожела и аз го доведох при нас, та с нас заедно да дели залька или по-добре — глада и теглилата. Той направи като нас. Той е наш брат и достоен син на майка България. И тъй, братя мили, аз пия за най-младия ни другар! Вива! Да живеят България!

Всички. Да живеят! (*Чукат се с Бръчкова.*)

Попчето. Да живеят българската младеж!

Хаджият (*към Бръчкова*). Какво ново-вехто има по вас?

Бръчков. Новото е вечно едно и също: страдания и тежки неволи за народа. Турците грабят, убиват, мъчат беззащитните наши братя... Страхота... Не може да се диша вече в България... Народът слухти, очаква помощ... Готов е за борба... Ножът е опрял до кокала... Надеждата му е от емигрантите да се даде знак за началото... И той като един човек ще стане.

Странджата. Юначе, дай да те целуна! (*Целува го бързо по челото.*) Братя, очите ми се наливат със сладки сълзи, а душата ми с благодат господня. Ето народният дух какво нещо е: побягнал от рахатлъка, от богатството на баща си и дошел тука — в чужбина — да страда и да се готви за народна свобода... Ех, не са били напразни нашите усилия, свободният дух се посея в сърцето на българите... Всички чакат само да им се каже: ставайте! Юначе, жив да си! Ние пак скоро ще поздравим балканските върхове.

Македонски (*на Бръчкова*). Негова милост, дето ти говори, е прочутият Странджа, славният знаменосец...

Хаджият. Странджа! Да живееш за тия златни думи!

Странджата. Да, момчета, моите дни са прочетени; но аз няма да умра; не искам да умра, докогато не развее пак в Стара планина лъвския пряпорец.

Всичките (*чукат се с него*). Да живеят знаменосецът!

Странджата (*покъртен*). Благодаря ви, братя мили, за честта. Няма по-голяма радост за мене, стар хъш, отколкото да се намирам между вас, мои братя по кръв и по страданията... Нашите славни битки в отечество България ги помни народът. Те разбудиха народа и му вляха в сърцето желание за свобода и за правда. Но ще кажете: днес кой ни зачита и ни припознава тука? Мирувайте. Ние сме човеци, ние сме българи, ние изпълнихме нашата света длъжност към отечеството. Нищо повече. Какво ни трябва друго? Пари ли? Пари не щем, за пари не сме проливали кръвта си, защото тя е по-скъпа от всичките милиони на влашките богаташи. Ние нямаме потреба от имане; ние се принесохме жертва на България и ако найдем отплата, то тя ще бъде освобождението на България. Ни повече, ни по-малко... Наистина, мъчно е за вас да гладувате и да се скитате немили-недраги по чуждите земи; мъчно е и за мене с уморените кокали и болните гърди да шетам и да върша тия работи — аз, дето едно

време носех левското знаме из планините, аз, храбрият Странджа — тая ръка сега държи лъжицата. Станахме баби! Ах, братя мили!

Всичките (*с наведени глави пазят дълбоко мълчание*).

Странджата. Ама, братя, няма що да жалим. Ако ние сме скитници и голтаци, в България нашите бедни братя са хиляди пъти по-зле. Не трябва да се отчайваме. Додето имаме ръце и крака, и кръв в жилите си, и огън в сърцата си, отечеството все има нужда от нас. Ако не днес, то утре ще удари пак часът. Ние трябва пак да сме готови; аз, със старите си кости, пак ще взема байряка, бари още един път да го издигна в битката и да викна: свобода или смърт! — па тогава да ми вземе господ душата.

Няколко души. Да живеят България!

Други. Да живеят храбрият знаменосец!

Македонски. Да го вдигнем!

Спуска се и вдигат Странджата.

Странджата. Благодаря, благодаря, братя!

Бръчков (*развълнуван*). Господа, не е имало по-щастлив ден за мене от днешния. Пръв път душата ми се пълни с велики и нови чувства от това, което виждам и което чувам... Сега се намирам аз в един друг свят. Тия велики думи: свобода, борба, отечество — съм ги произнасял в България с трепет и крадешком, като че правех едно престъпление... Тука — друго. Сега съм между свободни юнаци. Сега дишам свободно и ми се плаче. Аз се преродих между вази. Не, България не е изгубена с такива синове. Гордея се, братя, че съм между вас. Само смърт ще ни раздели.

Всичките. Да живеят славната българска младеж!

Македонски. Вдигайте Бръчкова!

Всички вдигат с виковете Бръчкова.

Хаджият. Слушайте! „Тръба ечи!“ да запеем!

Всички. „Тръба ечи!“, „Тръба ечи!“ . Захващайте!

Македонски. Хайде, всички, яката, да се чуй до Балкана, да потрепери султанът! (*Запяват гръмогласно. Македонски придружава пеенето си със силни ръкомахания.*)

Вятър ечи, Балкан стене:

сам юнак на коня.

С тръба зове своите братя:

всички на оръжие!

Дойде време, ставайте,

от сън се събуждайте!

Доста робство и тиранство:

всички на оръжие!

Който носи мъжко сърце

и българско име,

да препаше тънка сабя,

знаме да развие!...

Явление 3

Горните и един стражар.

Полицейният (*влязъ*). Стойте!

Млъкват.

Македонски. С какво желаете да ви послужим, господине?

Полицейният (*строго*). Желая да мълчите и да не събирате народа на улицата.

Македонски. Господине, извини, ние не чиним нищо на народа... ние сме хора...

Полицейният (*пресича го*). Пияни, виждам, и правите скандали.

Странджата. Опрощавайте, господине, лъжете се. Скандали не правим, а спомняме за отечеството си.

Полицейният. А какви са тия песни, дето ги ревете?

Бръчков. Тия песни са песни за свободата, господине, и ако да разбихахте български, щяхте да свалите шапката си пред тая песен.

Хаджият. Румъния е свободна земя и ние се радваме на свободата тук.

Македонски. Са траяска Румъния!

Полицейният. Хай, пръснете се!

Македонски (*подава му чаша*). Заповядайте, ако обичате.

Полицейният (*отказва*). Казвам ви да се пръснете; ако пак вдигате врява, ще ви заведа на полицията. Имате вече няколко ваши другари в дупката. Дето стане скандал в града — все от българи е. Скитници и нехранимайковци!

Странджата (*тихо*). Искан ми се на тая полицейска гъска да й удрия един юмрук в джонглата.

Македонски. Това, дето си позволихте, е голямо докачание за чувствителни хора... Ако да си спомнеш какво ни е принудило да напуснем отечеството си, да оставим къщи и майки, и бащи, и братя, и сестри и да дойдем да се скитаме тук немили-недраги — нямаше да кажеш такива горчиви думи.

Полицейният. Казвам ви ги и пак повтарям.

Хъшовете роптаят и негодуват.

Странджата (*към тях*). Момчета, мирувайте, да не правите глупост... (*Към полицеина*). Вие трябва да си оттеглите думите... Инак ще дам оплакване на самия министър, на господин Братиано!

Дерибеев и Хаджият (*твърде раздразнени и със застрашителни погледи към полицеина*). Протестуваме, вземете си думите назад или...!

Македонски (*към хъшовете, полека*). Чакайте, оставете на мене да го докарам на вяра този грубиян, но по благороден начин.

Странджата. Този обесник отрови ми днес радостта.

Македонски (*към полицеина*). Почтени господине! Аз съм Македонски — Македонски ме викат мене — и Македонски има чест да ви каже, че българите не са скитници и нищожни човеци, а храбри борци за свободата; всеки от нас е държал меч и е участвувал в битките с турските паши и носи по някоя рана на снагата си. (*Възпретнува ръкава си*.) Гледай тая дълбока рязка, а тука тая зарасла дупка: то е от турските куршуми... Затова уважавайте! Второ. Аз имам чест да ти кажа, господине мой почтени, че българите са достойни да ги обичате и почитате още като съседи и роднини... Защото ние, българите, и вие, румъните, сме роднини от стари векове, господине. Недей мисли, че Македонски, като е така например одърпан и проста работа, че не знае политиката на историята и целия възточен въпрос. А отде сме роднина, ще попиташ? Да ти кажа. (*Към другарите си*.) Налейте ми една чаша вино, че ми пресъхна гърлото. (*Към полицеина*.)... В старо време българи и румъни са били едно царство, един закон и една политика. Империя румъно-българска. Империул румъно-булгарилор! Разбираш? Цар Симеон, цар Асен, Михай-Витяз, цар Крум, Щефан Челмаре, Братиано... Крали Марко, Куза, българи, румъни, черкова, език, все едно било това! Разбираш? И например кой ви е дал вярата? — Ние. Кой ви е дал писмото? — Ние. Вашият език е една мешава от български и молдовански думи... Или не вярваш какво ти казва Македонски? У вас бодапрости, у нас — бог да прости; у вас сфънту дух, у нас — свети дух; у вас майка пренчиста, у нас майка пречиста, драголица мила — драголице мила... Ами: веселещи, четещи, пазещи, въртещи, милуещи, любещи? Виж колко се е смесила кръвта ни. Та затова, благородни господине, бъди така учтив да почиташ българското име и да изпиеш тая чаша в знак на братска любов (*подава му чашата си*), в знак на нашия съюз против турците, тия безбожници проклети... Приемаш ли, господине? Дай ръка, така: съюз нападателен и отбранителен против султана... Са трияска Румъния, свободна и гостолюбива земя! Вива!

Полицейнът (*усмихнат, пинва от чашата и тупа го по гърба*). Добре, добре, байно. Но тихо вече, без скандал! (*Тръгва да излезе*.)

Македонски. Да живеј вечният съюз между България и Румъния! (*Прегръща полицеина и го целува*.)

Полицейнът. Без скандал! (*Излазя*.)

Попчето. Този комисар много уважава Владикова. Сявга му сваля шапка.

Македонски. А бе де Владикова?

Хаджият. Той по-рядко забикаля сега. Той е сега от високата клечка: нали е домашен учител на Добревича.

Македонски. Добревич има една лъскава дъщеря, нали! (*Усмива се лукаво.*)

Хаджият (*лукаво*). И едно лъскаво слугинче — Катинка.

Попчето (*разсърден*). Господа, не позволявам да подмятате Добревичевото семейство. Не прилича на почтени хора...

Бръчков (*към Попчето*). Кой е този Владиков? Аз съм чувал често това име.

Македонски. Владиков ли? Да ти кажа: храбър като мене, патриот като мене, неустрашим като мене и по-умен от мене. Но на скамбил го бия. Владиков е нашият главатар. Нему му викат още адютант на Раковски. В Белградската легия му е бил адютант. Когато се превзимала турската там крепост, Владиков, хлапе тогава, един от първите се качил на стените по стълба. Неустрашим, ти казвам, но го бия на скамбил, та го поразявам.

Бръчков (*усмихнато*). Аз лично изпитах днес силата на вашето изкуство.

Явление 4

Горните (*без полицаина*) и **Владиков**.

Владиков (*вляз*). Добра ви веселба, момци! (*Слага цилиндра на масата и един пакет.*) И тоя път шапката ми не ще излезе безнаказано из твоята кръчма, Странджа. (*Турга си цилиндра.*) Е, как си? Коткаш ли момчетата?

Странджата. Нема те тука, да чуйш ораторствуването на Македонски — ти знаеш, когато се натряска, той ораторствува. Ти трябва да вземеш урок от Македонски по историята... Чирак те изкара той тебе...

Владиков. Я тури тая закуска на полицата. Какво диреше един полицаин тука? Пак някакъв скандалец, нали?

Македонски. Напротив, Владиков: с много важна и политическа мисия той влезе тук.

Владиков. Какво, да ти не е донесъл покана да завземеш вакантния пост на министър на финансите?

Македонски. Още по-висока мисия той извърши тука. Сключихме с тоя почтен брат съюз между България и Румъния.

Владиков. Браво!

Македонски. Да, съюз отбранителен и нападателен против султана и неговия харем... И тоя свещен съюз подписахме с вино и запечатахме с целувка.

Владиков. Ти пак си се нарязал, Македонски! А ргорос, знаете ли, момчета, защо ида?

Хаджият. За да пиеш едно вино. Заповядай. *(Поднася му чаша с вино.)*

Владиков. Хай наздраве! *(Пие и бърчи лицето си.)* Ба, киселко — ама веселко... Но аз за друго ида, господа, за една работа необикновена, велика...

Всички *(напрягат внимание)*. Казвай.

Владиков. Ето какво е: трябва да дадем до другата неделя театрално представление.

Македонски. Владиков, аз те съжалявам: такива ли са твоите велики работи?

Владиков. Слушай бе, хлапацало. Кой ти казва, че самото представление е велико. Велика е целта му, разбираш ли?

Македонски. Да чуем.

Владиков *(тържествено)*. Целта на това представление е велика, мога да кажа, съдбоносна — за целия Балкански полуостров. И вярвам, че всички ще прегърнат с възторг моите думи. Но само пълен секрет.

Странджата. Македонски, дявол те взел, ако шукнеш! Мравка, я погледни из вратата да няма някой.

Хаджият. Като влезе в сърцето ми едно нещо, по-лесно можеш да изтеглиш тартора из дъното на пъкълъ, а не тайната оттам. Аз... например...

Странджата *(запушва му устата)*. Магаре не ставай, Хаджи!

Владиков *(озърта се предпазливо; съглежда първи път Бръчкова)*. Кой е негова милост?

Македонски. Ах, Владиков, аз забравих да ви запозная: господин Бръчков, наш верен другар.

Владиков. Бръчков?

Македонски. Бръчков. Тази заран е пристигнал от Туркия и макар да не иде от балканските усой, както ние, а от магазинята на баща си, той е славен хъш. Той е вече като приятел на всички ни и много невинен... Имай пълно доверие.

Владиков (*подава ръка Бръчкову*). Добре дошли, господине... Как, ти да не си поетът Бръчков от Свищов? Аз съм чел вашите поеми „Горска среща“ и „Песни на окований лев“. Нали са ваши?

Бръчков (*смутено*). Мои... а, нищо не са...

Владиков. Как, прекрасни работи... Пълни с огън. Ние всички се възхищаваме. Моите искрени комплименти — у вас има поетически талант. Драго ми е, драго ми е, че идете при нас, такава сила ние ценим. Слово и дело — благородно нещо. Вие после ще ми разкажете новините. А сега на думата си...

Македонски (*на себе си*). Дявол и чорт ме взел мене! Майки! Поет бил, а аз не знаех, ами тая заран го оскубах на играта, взех му всичките десет наполеона, които имаше. Хай дявол те взел, Македонски, проклето животно си... Трябва да му повърна от парите му барим... барим един франк... Все едно, няма да го оставим...

Странджата (*хвърля феса на Бръчков и му туря на главата една капела*).

Владиков. Момчета, повтарям: пълна тайна.

Всички. Разбираме, разбираме.

Владиков. Представлението е необходимо, за да сдобием от него най-малко хилядо франка. Хилядо франка са необходими. Тия пари ще служат за разноски на човека — един бащин и майчин беломорски грък — името не обаждам, — който ще тръгне за Цариград с мисията (*понижава гласа си*) да убие султана.

Всичките. А-а-а-а!

Владиков (*озърта се наоколо и продължава около една минута да им шушне нещо, което не може да се чуе на сцената*).

Всички. Прието, всички ще играем.

Странджата (*хвърля си шапката*). Велико, велико, велико, дявол го взел!

Македонски. Аз взимам роля, но ако играя царя. Аз в „Крум Страшний“ бях цар...
Царлъкът ми е подадене.

Мравката. Аз ще играя войводата пък — нали има и войвода в представлението?

Владиков. Хаплювци, замахахте краката още неседнали на магарето. Няма ни цар, ни войвода в драмата, която ще играем.

Македонски. А какъв дявол има, когато няма тях?

Владиков. Драмата е „Изгубена Станка“.

Македонски. Поврага ти изгубената Станка и пропадналата Лалка! Аз в такива бабешки игри участие не взимам.

Владиков. Не кряскай, ти ще играеш Желя хайдутина.

Македонски. А, има ли хайдутин?

Владиков. Има и кръвопролитие, боеве, гърмежи...

Македонски. Това ми се допада. Приемам хайдутин, да си напомня барим, когато ходех с дружината из македонските планини. Приимам, Владиков.

Владиков. Ти, Хаджи, ще играеш татарчето.

Хаджият. Нека бъде. Аз в „Стоян войвода“ бях арапин, сега ще съм татарин; печеля пак.

Владиков. А ти, Мравка, тебе да ти дадем... кое искаш ти?

Мравката. На мене дайте нещо пък, като команда да бъда.

Владиков. Тебе ще те направим бабичка, па и гласът ти прилича на женски... Не ме гледай така сърдито — ролята на баба Стояница е от най-първите. Ние ти правим чест. Аз ще играя пък стареца — дядо Стоян.

Странджата. Ами Станка кой ще бъде?

Владиков. Добре кажеш: Станка, момата.

Македонски. Как, има ли и госпожица?

Владиков. Има зер, която ти ще отърваваш от татарите... Срам и позор, че не си чел още „Изгубена Станка“. Конска глава.

Македонски. Аз ти казах, че бабешки театри мразя. Питай ме за царските театри — всичките съм ги чел.

Хаджият. Абе Станка да играе Катинка. Да я повикаме. *(Гледа ухилен на Попчето.)*

Попчето *(сърдит)*. Ти не дрънкай, Хаджи!

Странджата. Коя е тая Катинка?

Дерибеев. Слугиня у Добревича, влашкинче. Запознали се с Попчето, когато живеел в бащината й къща с кирия.

Владиков *(дава знак да мълчат)*. Станка някой мъж да играе, някой по-млад и приличен. *(Озърта се.)* Господин Бръчков, взимуваш ли Станка? За нея жена не би се намерила да играе.

Бръчков *(усмихнато)*. Приемам с благодарение, макар че не съм мома...

Владиков. Нищо. Като те накичим и попременим, няма да те познае никой. Ще позамажем с малко белило черните косъмца под носа ти и работата е свършена.

Македонски. Ба, може и тъй, какви мустаци има? Мъх. Няма нищо от толкова. Лани помниш? Гицата наш стана Райна княгиня с мустаци като на пъдар, но пак мина за Райна. Тия работи се не гледат в театро.

Попчето. Пък аз да ви кажа, че с малки мустачета още по-хубаво е. Аз имам голям вкус към жена с мустачета... Знаеш, стои едно такова е... иска ти се да й лапнеш кадийавата горна джучка.

Владиков. Попче, ти си цял разбойник! Ти кое искаш да играеш? И тебе татарин да те направим... Чакай другите роли да раздадем.

Македонски. Владиков, само моят Желю хайдутина да не пипаш, че отрязвам ръце. *(Посяга и взима от поличката саламата и се отдалечава в дъното на сцената.)*

Странджата *(към Владикова)*. А нази забрави ли ни?

Владиков. Кого?

Странджата. Мене? Аз няма ли да взема някоя главна роля? Като има хайдушка дружина, трябва да има и байрактар.

Владиков. В драмата не се предвижда байрактар. Па аз да ти направа угодата, бих се съгласил да си байрактар; но това ще излезе несъобразно и много неуместно...

Странджата. Това е право, на двама души хайдути какъв байрактарин ще бъда? Аз даже не приемам... Та аз без назначение ли ще остана? Това не може да бъде!

Владиков. Тогава твоето назначение е на буфета. Ти си опитен за тая работа... Не се въси, братко. Касае се главно за полза на светото дело... Приемаш ли?

Странджата. Приемам. Аз съм навикнал да се жертвувам за младите.

Македонски се подава от другата страна и лапа мълчаливо едри резневе от саламата.

Владиков. Само и тебе трябва по-чист костюм. С тоя омазан кожух селашки не бива... Па тия две големи резки на бузата ще причинят припадък на някои нервически госпожи... Ах, мой бедни Странджа, по бих желал да те видя всред Стара планина, тамо е твоята сцена.

Странджата. И то ще бъде, ако е рекъл господ. Ще поискам от Добревича някое вехто сетре, по-прилично.

Бръчков (*усмихнато*). Знаете ли? Наистина грандиозна е целта на това представление. И ако се сполучи всичко докрай, историята донякога праведно ще може да каже, че изгубена Станка е убила султан Азиза. Не е ли тъй?

Владиков. Та отде знаеш? Може и да го каже това историята. Тя толкова чудесни работи ни разказва, щото нищо няма за невярване. Големите работи често са ставали от малки причини и тая изба може да разтрепери цяла империя и да тласне към крайното му решение възточния въпрос... Най-малкото, което може да причини убиването на султан Абдул Азиза, е династическата революция в самия Цариград, а запали ли се Цариград, пламва и цяла Турция. А нам трябва такива мътни времена.

Македонски (*като продължава да лапа*). Смърт на Абдул Азиза!

Владиков. А бре, лапнико! Ти ми унищожи провизията.

Македонски. Да живее комуната! Право да ти кажа: бях гладен като вълк, а кога дойдох, тия лакоми мулета изпукали всичко... Имам ли право, или нямам?

Владиков. Имаш право за обесване. (*Туря си цилиндра.*) И така, момци, довечера елате на училището. Сбогом! (*Излазя.*)

Попчето (*на Македонски*). Македонски, я дай и нам от саламата, че ни потекоха лигите. (*Посяга.*)

Македонски. Че какво е? На девет вълка пачи крак! (*Липва всичкото. Към Странджата.*) Странджа, я напълни една голяма чаша, да залее саламата.

Странджата. Няма ни капка. Всичко изцукахте!

Македонски. Да ви вземе дявол, сега без вино какво ще правим? Без вино и без свобода няма живот на тоя свят. (*Към Бръчков.*) Поете, ти остана гладен. Хай да те водя да си похапнем другаде, ама тъй, както не сме яли на бащиното си кръщение.

Хаджият. Македонски, отде си забогатял?

Македонски. Не от лихварството, като Христовича, а с потът на челото си... (*Поглежда ухилено към Бръчкова.*) Бръчков, кураж: мое и твое тука няма... Комуна!... Хайде!

Явление 5

Горните и Мавроди

Мавроди (*вляз*). Кого викат тука Попов?

Странджата. Няма тука такъв човек. Защо ти е?

Македонски. Попов? Аз откак съм човек на тоя свят, не съм чул такова име: Попов.

Попчето *се крие.*

Мавроди. Този Попов от две недели живее в една стая на хотела ми, дето е прибрал и другиго едного, като него такъв одръпан и гол. И досега не са си платили. Две ноци ги няма хич тия пунгаши българи.

Македонски (*сърди се*). Безобразни празноглавецо, вземи си думите назад!

Мавроди. Кой си ти? Какво искаш?

Македонски. Пунгаши, аз като българин не приемам това докачение.

Мавроди. Аз искам да си получа парите. Много хорати не ми трябват. Дайте ми 62 франка, инак ще викам полицията: тя ще ви застави да кажете де са вашите другари.

Странджата. Вземи си парите от тях... Продай им вещите.

Мавроди. Какви вещи? Оставили един вехтък куфар, продънен и празен. (*Съглежда Хаджият.*) Ах, ето другаря му. (*Спуска се и го хваща за рамото.*) Господине, не мисли, че ще се отървеш от ръцете ми. Брой ми тука веднага или ще те предам в ръцете на полицията.

Странджата. Ти трябва да имаш грешка.

Мавроди. Как грешка? Този е! Вагабонти! Знам ви!

Бръчков. Господине, млъкни!

Македонски и другите (*застрашително*). Вземи си думите назад! (*Македонски шепне настрана нещо на Мравката, който излиза.*)

Странджата (*тихо*). Ще стане пак скандал у мене. Полицията ще затвори кръчмата... Но остави това, ами ще се побърка представлението, ако затворят някой. (*Високо.*) Хей, господине, аз ставам поръчител за негова милост. Остави го сега спокоен.

Мавроди. С какво поръчителствуваш? С олупените си грънци ли и дървени лъжици и оплюти картини? Или с песни ще ми отплащате, както одеве се бяхте разревали?

Македонски. То не е твоя работа. Ето, той ако ти не плати, аз ще ти платя с чисто злато. (*Вади наполеони.*)

Мавроди. Добре, заплати!

Македонски. Направи разписка.

Мавроди (*пише*). Готова. Брой сега парите.

Македонски (*чете*). Не, такава разписка не ща.

Мавроди. А че каква искаш?

Македонски. Ето как да пишеш: „Долуподписаният получих от двамата достоуважаеми и благородни българи и герои, господа Хаджиев и Попов, 62 франка, задето направиха чест на хотела ми да престоят в него четирнайсет дена.“

Мавроди. Чудни работи. (*Пише.*)

Македонски. Още едно условие имам.

Мавроди. Какво условие още? Разписка ти направих.

Македонски. Оттегли си думите, с които одеде опозори българите!

Мавроди. Та какво сега има от две-три празни думи? Аз ги казах в яда си...

Македонски. Ето парите. Но пак ти казвам, оттегли си назад думите, защото ние всичко сме изгубили на тоя свят и само една чест ни е останала. Мен куршуми ми са издупчили тялото, но ни най-малкото петно не е закачило честта ми... Ти, ако си почтен християнин и искаш веднага да си вземеш парите, изпълни желанието ми, па си иди сбогом.

Мавроди (*с иронична усмивка*). Чудни човечи имало на тоя свят. Ай добре, като искаш, на: отричам се от думите си и дай ми парите!

Хъшовете (*ръкоплещат*). Браво!

Хаджият. Македонски, до живот няма да забравя тая добрина.

Македонски (*поглежда към вратата; към Мавроди*). Е, приятелю, аз ти благодаря много, виждам, че си добре отхранен човек.

Мавроди. Стига, стига, дръжете си комплиментите и само парите ми дайте, че бързам.

Македонски (*поглежда към вратата*). Къде Дявол се бави Мравката! (*Високо.*) Господине, изпълни ми още едно горещо желание, то е най-лесно нещо на света и няма да ти коштува нищо.

Мавроди. Може сега да искаш да ти поиграя?

Македонски. Извини, господине!

Мавроди (*нетърпеливо*). Кажи и дай ми парите.

Македонски. Кажи си тука пред всинца ни, че си един голям хаплю.

Странджата. Македонски, прекаляваш.

Македонски. Кажи, че си хаплю, господине. Де се е чуло и видяло Македонски да плаща чужди дълг! Той своя не приема да плаща... Това е против убежденията и съвестта му.

Мавроди. А, за подигравка ли било? Чакай! (*Тръгва към вратата...*) Полиция! Вагабонти! Разбойници, българи! Негова милост (*сочи към Хаджият*) още тая нощ ще спи в затвора! Жив господ и за оня — другаря му. Такива сте всички: обирници!

Бръчков (*хваща го за гушата*). Животно, сега ще ти изтръгна гръкляна мръсни! (*Удря го; едни се спущат да отнимат Мавроди, други да го бият.*)

Мравката (*влезя запъхтян*). Пожар! Пожар!

Странджата. Пожар? Къде?

Мравката. Пожар! Хотелът насреща гори!

Мавроди. Моят хотел! (*Изкопчава се из ръцете на хъшовете и изхвърква из вратата.*) Вода! Вода!

Мравката. Пожар! Пожар!

Македонски. Не се майте, хайде да офейкаме. Тоя глупец ще дойде пак с полицията, щом види, че няма никакъв пожар в хотела!

Излизат, като викат: „Пожар! Пожар!“

Завеса

Действие второ

Явление 1

Богато мобилирана стая в Добревичевата къща. Две врати.

Владиков

Владиков (*сам*). Няма Димитракя, да му предам урок. Де ще е той? По историята особено отива добре, по българската история. Възпален патриот ще бъде... (*Чуват се звукове от роял.*) Ах, Евгени е тука... Ето ме пак, че се смущавам... Неволно губя бодрост и самообладание в присъствие на това момиче. Напада ме някаква глупава свенливост. И да кажеш, че съм още неопитно хлапе! Не, минал съм през вода и огън, на всичките браилски хъшове съм оракул, слова съм държал пред голяма публика, а пред една нежна девица съм малодушен като чорт знай що... Избягвам я, а по цели часове стоим да приказваме, не мога да се откъсна... Какво е това? Глупост ли, увлечение ли, любов ли? Да, любов. Аз я вече любя, що да се лъжа! Дявол ме взел. (*Мисли.*) Но онова, което ме смущава и ме плаши дори, то е, че и тя също... и не може да скрие чувствата си. Завчера например... Не, тая работа се заплете дяволската.

Явление 2

Владиков и Евгени

Евгени (*влязя*). Владиков, добър вечер. Вие се готвите да бягате?

Владиков. Не, чакам Димитракия, после ще ида на репетиция.

Евгени. Ще бъдете ли скоро готови? Седнете!

Владиков (*сяда*). В неделя ще дадем представлението... Вече се готвим две недели. Разумява се, вие, госпожице...

Евгени (*усмихва се*). Няма „госпожице“... Аз ви казах, че съм Евгени. О, без друго, как? Тука за нас са така редки такива благородни развлечения! Щом е българско представление, как! Трябва да поддържаме духа у емиграцията.

Владиков. Евгени, аз и други път не съм можал да се удържа да ви не направя комплимент за подобни чувства.

Евгени. Ха, няма място за комплимент тука, Владиков. Аз съм просто българка, а и затова български мисля. Мама ме съди, че съм била оригинална и дива. Пък истина е, че много малко вкус имам към модните удоволствия и нрави на тукашното дамско общество... Не ща да кажа, че мразя балове, визити и увеселения подобни, но мога да мина без тях, без да чувствавам голяма загуба... Една добра книжка в ръцете, да, друго... Мама ми казва още, че съм политикана... (*Смее се.*) Това показва още, че съм останала много назад от века си... Кой е тоз авторът на поемата „Песни на окований лев“? Аз я чета сега и се възхищавам. Колко пламенни стихове!

Владиков. Владимир Бръчков, свищовче. Той е дошел от десетина дена насам. Трябва да кажа по-добре: „побягнал от баща си“ и дошел тука нарочно, за да стане хъш. Сега е пенсионерин и той на Странджата.

Евгени. Любопитно; но това няма да учуди оногова, който е чел съчинението му. Такъв разпален дух може да диша само в свободата... (*Покланя се леко някому през прозореца.*) Господин Крецулеско минава.

Владиков. А!

Евгени. Владиков, какво е вашето мнение за Крецулеска?

Владиков. Крецулеско? Един порумънчен, високомерен, ограничен господин, надут тялом и по характер.

Евгени. Антипатичен!

Владиков. Да. За мене лично е той ненавистен и за това, че глътна завещаните за България шейсет хиляди франка от покойния Чакалов...

Евгени (*ниско*). Да, антипатичен. Ако моето сърце забие за някого, то ще бъде за човек, чието сърце бие за България...

Явление 3

Горните; Добревич, после Г-жа Добревич

Добревич (*вляз*). Добър вечер, Владиков! Димитраки готви ли се добре? (*Към Евгени.*) Ти, Евгени, изгуби. В градината свят беше чудо, военната музика свиреше... Та то и денят е не може по-хубав. Сядайте, сядайте!... Какво ново-вехто, Владиков?

Владиков. Нищо особено, господин Добревич.

Евгени. Тате, Владиков ни кани на представлението, в неделя. Да идем, тате!

Добревич. В неделя ли? Невъзможно. Ние ще бъдем на операта.

Владиков. Господин Добревич, ако се откажете, голямо обезсърчение ще докарате на младежите.

Добревич. Харно бе, защо не ни предизвестихте по-отрано? Ето жена ми е поканила и господин Крецулеска в нашата ложа. Тогава как? Ще бъде дебелацина от наша страна. (*Към Евгени.*) Ето майка ти, да видим какво ще каже. Ако иска да се черви, тя нека се черви.

Г-жа Добревич (*вляз*). Какво е? Ах, Владиков! (*Ръкува се с Владикова.*)

Владиков. Госпожо, на вас правя голяма молба и от вас зависи да решите въпроса.

Г-жа Добревич. Кажете какво е!

Владиков. Аз ви моля и госпожица Евгени ви моли: елате в неделя на българското представление.

Г-жа Добревич. На вашето представление? (*Към мъжа си.*) Може ли? Ами ние сме вече поканили Крецулеска.

Евгени. Можем да му пратим още отсега извинение... Той няма да бъде в претенция.

Г-жа Добревич. Недейте, недейте, не може.

Добревич. Освен да поканим и него на българското...?

Евгени. Защо? Не! Той само ще се отегчава.

Добревич. Коя беше тая, дето ще я представлявате?

Владиков. Драмата „Изгубената Станка“.

Добревич. Какво има в нея, каква история разправя?

Г-жа Добревич. Ух, чула съм... Много просташки работи. Татари, селяни, хайдутути, битки и гърмежи... То е срам да поканиш Крецулеска на такова цървуланско нещо.

Добревич. Джанъм, пак тези хайдутути, боеве, пушканета, гърмежи — да ти се пръсне главата... Ние, българите, не можем да представим нещо... по-деликатно?

Г-жа Добревич. Например като румъните — нещо по-префинено, тъй, да се любят например благородни кавалери и дами, да говорят елегантно и да въздишат вечер в градината и по месечината. С една дума европейско нещо и от нашето време? На, в неделя има „Ромео и Юлиета“ и затова исках да ида.

Владиков. Такива нежни работи не можем да представим още на български, защото ги няма в нашите нрави. Само свободните народи, каквито са румъните, имат време да се любят и въздишат и да си говорят грациозни думи. А ние, българите, сме роби и в нашия живот виждаме само турци, черно тегло, сиромашия и невежество... Засега нашите „благородни кавалери“ са ония, които вземат сабята и режат турски глави. И в „Изгубена Станка“ такива български кавалери ще видите — и други не ни трябват.

Евгени. Тате, изтънчените и деликатни сцени из европейския живот ние, когато искаме, можем да ги гледаме във влашките театри. А който отива в български театър — той отива с желание да присъствува на изображението на тегловния живот на нашия народ. Колкото и да са грозни тия изображения, на един българин са мили и скъпи...

Г-жа Добревич (*строго*). Ти разправяш, Евгени, като някой дървен философ... А мене ми е по-мило и приятно онова, което е елегантно... Ти, колкото щеш, нагледвай се на

цървулани и селянци, то си е твой вкус. Ти на простотия все биеш във всичко. Другите девойки, гледаш, живеят като всичкия свят: и в театри, и на балове, и на градини, и шик у тях... А ти с книги и с вестници... Политикана... Извини, Владиков, че пред тебе се разправяме... Философка, патриотка, революционерка, кой знае каква иска да стане нашата Евгени!... На, и днес някаква книга е уловила и не щя да дойде с нас на градината... Кой знай какви страшни работи има там. И аз чета, но не бягам от света... И аз си купувам нови книги и по цели часове стоя с тях в ръка. Та Евгени и не похваща моите книги...

Евгени. Твоите книги са Пол де Кокови романи.

Г-жа Добревич. Та лоши ли са? Най-модни книги.

Евгени (*гали се*). Мамо, съгласи се, моля те. Нали ще идем на българско представление?

Добревич (*към Владикова*). Добре, добре, Владиков, вие пратете ни четири билета.

Владиков. Разпоредено е. (*Става.*) Сбогом. Отивам при Димитракя. (*Кланя се и излазя.*)

Г-жа Добревич. Заприказвахме се и забравих да ида да премера новата дреха, що ми донесе модистката.

Добревич. Трябва още отсега да ява на Крецулеска, че изменяваме намерението, и да му се извина... Евгени, прати му известие.

Евгени излазя.

Г-жа Добревич. Поведохме се по ума на нашата Евгени.

Добревич. Не, тука тя имаше право: българско нещо. И на Владикова щеше да е криво.

Г-жа Добревич. А Крецулеско?... Не, да стане хатърът на тях! Аз за този Владиков... Казвах ти и по-напред...

Добревич. Ех, казваш глупост... Остави се. Аз знам какъв човек приимам в дома си... Ти сега намери време, та приказвай с Евгени за онова...

Г-жа Добревич. Ще я викам. (*Излазя.*)

Явление 4

Добревич, Катинка и старият Бръчков

Катинка (*влязла, към Добревича*). Един човек от Свищов е дошел.

Добревич. Кой е той? Нека влезе.

Влязла старият Бръчков. Добревич. О, бай Бръчков. Добре дошли! (Става и стиска сърдечно ръцете на госта.) Седнете. Е, кога допаднахте? Аз приех вашето писмо.

Старият Бръчков (*сяда*). Добре заварил... Писах ти, приятелю, че имах много работа; но ми се стегна душата много, зарязах всичко и ето ме в Браила. Владимира наш видя ли?

Добревич. Не съм го виждал още... Съжалявам много, Бръчков, че ти се е случила тая грижа. Глупави деца, пощурят и не знаят какво правят... Не грижи се ти, на Владимира ще му сберем ума. Още по-добре, че дойдохте самички.

Старият Бръчков. Какво знаете за него? Къде се дява? Какво върши тука Владимир?

Добревич. Доколкото разбрах от Владикова, той решил да стане... поборник, гарибалдювец... Сега се водел и другарувал с... емигрантите. Виж глава луда. Да остави родители, кариера и бъдещност и да дойде и се скита из Влашко! Аз мисля, че като е погладувал, ще му е стигнал умът вече.

Старият Бръчков. Да знаеш, брате, каква грижа ми донесе това момче, какво огорчение на мене и на майка му! Помисли си: скришом побягва от Свищов, нито хабер дава, нито пари взима със себе си! Какъв дявол го наду, брате, не зная... Ами аз сигур мислех, че си го виждал вече и че ще ми разкажеш по-натънко за него.

Добревич. Аз забравих одева да питам Владикова... Него бях помолил да го доведе.

Старият Бръчков. Кой е тоз Владиков?

Добревич. Учител в тукашното българско училище и временно мой домашен учител — за Димитракия. Той се е запознал с Владимира.

Старият Бръчков (*като става*). Къде живее този Владиков?

Добревич. В самото училище. Къде ставаш?

Старият Бръчков. Да ида да го намеря, та да ме заведе при Владимира. Не ме свърта никъде и няма да видя рахат нито една минута, додето не видя с очите си тоя чапкънин.

Добревич. Напразно сега. Няма да намериш Владикова. Постои, Бръчков. (*Към Катинка.*) Катинке, донеси сладко и тури кафе! Е, как разбираш ти тая работа? Трябва да е влезнал някой под кожата на Владимира.

Старият Бръчков. Абе знам ли, брате, кой му е даскалът? Не знам и аз кого да бедя и кого да осъждам... По мога да кажа, че причината е естеството му проклето... времето, то му е даскалът. Търговец е баща му, пръв търговец между търговците, той търговия не обича, търговец не иска да стане. Все книги му са в ръцете, от тия, от бунтовническите: и Раковски, и Каравеловите вестници, и различни брошурки с революционно съдържание, песни, дето една да уловят турците, ще ни прикачат на въжето.

Добревич. Чудно.

Катинка служи.

Старият Бръчков. До едно време беше все това четене, па удари на писане! Взе да ги измислюва: от чирак стана майстор! И какви не глупости намирах в книжата му, та и на корите дори на тефтерите ми! И „Ставайте, балкански храбри юнаци!“, и „оковани левове“, и „петстотингодишно робство“, и сума други такива думи, които са пашпорт за Диарбекир или за бесилото. Туря го в писалището си на работа, той надве-натри надращи кореспонденцията, па пак извади да пише своите „лъвове“, „балкански юнаци“ и „турски тиранства“. Аз го карам на чаира, а то бяга по баиря... Доколкото подуших, тоя халосник още дори е бил в Свищов, дал да се напечатат в Букурещ негови стихове и турил в корицата: В. Б., сиреч моето име: Бръчков, разбираш? Помисли каква пакост може да ми донесе магарето!... Ти не си чувал за това нещо?

Добревич. Дявол ги взел революционерските им книги. Нито ги чета, нито ги диря. Наша Евгени, тя може да знае, тя всичко чете.

Явление 5

Горните и Странджата

Катинка (*гледа из вратата*). Господарю, иде Странджата.

Старият Бръчков. Кой е този Странджа?

Добревич. Знаменосецът. Прочутият Странджа. Бях му обещал едни вехти дрехи за театро̀то. Катинке, дай му ги; не, покани го да влезе. Да те запозная барим с тоя гарибалдювец.

Странджата (*влязя, облечен в стари, закърпени дрехи*). Добър ден, извинявайте! (*Ръкува се с Добревича, който го запознава със стария Бръчков.*)

Добревич. Странджа, аз ва̀зи ви уважавам. Седнете. Как сте?

Странджата (*сяда*). Не ни бива, господин Добревич. (*Кашли.*) Само господ да ме поживи до пролет. Като ще се мре, да се мре бари там.

Добревич. Няма ти нищо, Странджа, ще мине всичко. Е, представлението? Че ти защо не взема роля по-юнашка, да биеш татарите?

Странджата. Тъй, туриха ме на буфета, нали ви казах... Па то ми е и занаят. Нека младите да се поперчат. Аз съм ги бил чалмите живи, а не на сцената. (*Към стария Бръчков.*) Турчата беснували в България, господине, нали? Скоро има да станат чудесии по вас. Помнете ми думата.

Старият Бръчков. Каквито чудесии и да станат, нашите глави ще си изпатят, синко. То и сега е черно тегло.

Странджата. Без жертви не може, приятелю! (*Към Добревича.*) Господин Добревич, ваша милост си приятел с руския консул... Какво си подушил? Казват, че Русия ще отвори война?

Добревич. Абе слуша се такова нещо, но кой знае.

Странджата. Кажи му, че ако отваря, нека отваря, че ние напролет вече ще речем много здраве на Стара планина.

Добревич. А бе, Странджа, я вие чакайте Русията!... Без нея нищо.

Странджата. Русията — Русия, а ние, господин Добревич, трябва да се надяваме на собствените си сили. Помогни си, и бог ще ти помогне.

Старият Бръчков (*към Странджата*). Ти слушай господин Добревича, господине: дядо Иван — той да е жив.

Странджата. Турската империя е една гнила държава, а ако българският народ въстане цял, тя взе-даде!... Но да си ида. (*Става.*)

Добревич. Чакай. Вземи по-напред сладко!

Катинка носи сладко и ракия.

Странджата (*прав с чашката в ръка*). Господин Добревич, аз пия за нашата мила България! Бог да даде да развеем пак знамето, пак да извикаме: свобода или смърт! Па тогава нека ме изяде турски куршум.

Добревич. Дай боже, Странджа; но само ти да не умираш. Потребни сте такива хора.

Странджата. Благодаря ви за тия думи. Но аз да вървя. Има гладни стомаси, дето чакат Странджата.

Добревич. Добре, добре. (*Бърка в джоба и му увира в ръката десет франка.*) На! Да се почерпят момчетата. Катинке, дай на Странджата дрехите, дето ти заръчах.

Странджата. Благодарим, от моя страна и от страна на момчетата, благодарим, господин Добревич. (*Ръкува се и излазя.*)

Добревич (*на стария Бръчков*). Много го почитам. В Балкана е вдигал знамето, а сега е препасал престилка и готви за емигрантите. Жално, че е болнав, горкият.

Старият Бръчков. На, такива глави са разбъркали ума на Владимира.

Явление 6

Добревич, старият Бръчков и Христович

Христович (*влязя*). Буна сяр, г-н Добревич. Добревич. Буна сяр, буна сяр! (*Сочи му Бръчкова.*) Господин Бръчков, от Свищов. (*Притегля му стола.*) Седнете, молим.

Христович (*ръкува се*). Минувах покрай вас, па се сетих да дойда да ти обадя за онова момче, дето ти го бях рекомандувал за писар в кантората. Сега събрах известия за него и ида да си оттегля рекомандацията.

Добревич. Че какво научи за него?

Христович. Негова милост бил хъш над хъшовете — в Крайово. Хубава услуга щях да ти сторя, да ти го туря близо до касата. Пардон ти искам, голяма глупост щяхме да направим.

Старият Бръчков. Моля ви, господине, аз чувам там в Свищов от няколко време тая дума хъш. Пардон, вие какво разбирате всъщност под думата хъш? Революционерин, нали? Или какво?

Христович (*смее се*). Ха, ха, ха!... Хъш ли питате, господин Бръчков? Тия се наричат сами революционери, патриоти, народни човеци, а пък честните хора ги наричат вагабонти, нехранимайковци, пунгаши, крадци. Хъш — това е. Иди се поразходи из браилските кръчми и прости кафенета — ще видиш въшкави и дрипави господиновци, които играят на комар, псуват Мидхад паша, богатите и бога, разправят политика и сто пъти на ден решават възточния въпрос и освобождават България. Но аз те съветвам, господине мой, като ги приближиш, да си стискаш добре кесията и да си пазиш джобовете. Ваша милост сега сте пристигнали от Турско, пазете се, моля ви, добре, да ви не подушат, че сте състоятелен... Ще ви наградят и ще искат пари, един да си купи пушка, че ще тръгва с чета, други му трябвават за народна гордост, трети пък, ако му откажеш, ще те заплаши, че ще съобщи на турците, че си член от революционния комитет... Пази боже от тая сган, дето гъмжи сега във Влашко. На мене не хвърлиха ли ми писмо в кантората, намацано с кръв, дето ме заплашваха, че ще ме убият, ако им не пратя триста наполеона? По-право, не да убият, ами да ми разпорат „дебелото шкембе“ — тъй бяха писали... какво им трябвават тям хорските шкембета? Разумява се, мене ми не мигна окото, ама предадох заплашителното им писмо на полицията. Сега троица души подозрени са в затвора от два месеца насам, под изпит се намират. Единият е вестникар.

Старият Бръчков (*към Добревича.*) Боже господи!

Христович (*към Добревича*). Приказвахме и с господина Крецулеска за тая паплач. Той не може да разбере как правителството ги търпи и им дава гостолубие. Той е депутат, както знаеш. Сега срам те е да се кажеш, че си българин.

Старият Бръчков (*към Добревича, поразен*). И Владимир е с такива хора!

Явление 7

Горните, Г-жа Добревич и Евгени (*влизат*)

Добревич (*на жена си и дъщеря си*). Господин Бръчков! Наш стар приятел!

Г-жа Добревич и Евгени ръкуват се с гостите.

Христович. Как сте, госпожо?

Г-жа Добревич. Благодаря. Какво правят домашните?

Христович. На разходка бяхме и ние днес. В неделя ще бъдем ли на операта, госпожо? Няма съмнение, нали?

Г-жа Добревич (*разгръща ръце с огорчен вид*). Щяхме да бъдем, но сега няма да бъдем.

Добревич. Ще идем на „Изгубена Станка“.

Христович. Коя е тая изгубена Станка?

Г-жа Добревич. Българско представление, от хъшовете! (*Към мъжа си.*) Аз нали казах? Срам е челяка да обади, че отива на такова представление. „Изгубена Станка“! (*Смее се.*) Претръшка се Евгени и за нея отиваме.

Христович. Вие правите зло. Пазете си само часовниците. (*Приближава се до г-жа Добревич и приказва тихо с нея.*)

Явление 8

Горните и Попчето

Попчето (*вляза под мишница с книги*). Добър вечер, господин Добревич. Много ви здраве от театралния комитет. Ида да ви поканя фамилиарно да заповядате на представлението в неделя вечерта. То се дава за общеполезна работа. (*Подава му четири билета.*)

Добревич (*поема билетите*). Добро. (*Дава му парите.*)

Попчето. Благодаря. (*Вади една от книгите.*) Господин Добревич, купете си една книжка нова, с много хубаво съдържание.

Добревич. Каква е тая книга?

Попчето. Стихотворения: „Песните на окований лев“.

Старият Бръчков. Пак левове. Все левове навсякъде!

Евгени (*към стария Бръчков*). Господин Бръчков, вашият син е поет. Аз четох с възхищение творението му.

Старият Бръчков (*към Евгени*). Е, какво хасъл разправя тоя лев?

Евгени. Това е алегорично. Под лева се разбира поробена България, която със стенания изразява старата си слава, своите тегла и жажди за борба и за свобода.

Христович (*прекъсва разговора си с г-жа Добревич и се обръща към Попчето*). „Песните на окований лев“ — за един франк, нали? Там е всичката работа... Този приятел пък с по-благороден начин си иска данъка.

Попчето (*към Христовича*). Господине, аз ваша милост не ви каня да си купите книга! После трябва да знаете, че тая книга не съм я написал аз и не за моя полза я продавам.

Христович. А-а, извинявай. Аз мислех, че си ти поетът.

Попчето. Не, поетът е други и е в крайна бедност. Аз събирам помощ, за да има залък хляб да яде...

Христович. И на мене един друг ми днес увира една от тия книги в ръката! Благородни просяци...

Попчето. Той ви е предлагал, защото не ви е познавал!

Добревич (*строго*). Момче, ти по-малко приказвай!

Христович пак се приближава до г-жа Добревич и се разговарят тихо.

Старият Бръчков (*на Попчето*). Господине, я подай една книжка.

Попчето. Заповядайте.

Старият Бръчков (*дава му пари*). Вземи за книжката.

Попчето. За жалост, нямам да ви повърна четири франка.

Старият Бръчков. Не, задръжете всичките.

Попчето. Благодаря, родолюбиви господине!

Старият Бръчков. Кажете ми, моля ви, де се намира сега Владимир Бръчков! Много желая още тая вечер да се намеря с него.

Попчето (*ниско*). Тоя мяза да е бащата... Приличат си... А! Не бива да обаждам нищо, доде не се видя със сина. (*Високо*.) Право да ви кажа, че тоя час, господине, не знам къде може да се намери...

Добревич. Момче, ти недей кри, ами заведи господство му сега при Бръчкова.

Попчето (*гледа внимателно стария Бръчков*). Господине, вие не сте ли баща?

Старият Бръчков. Баща му съм, синко. Ти го знаеш де е... От мене имаш един наполеон още: заведи ме по-скоро при Владимира наш.

Попчето (*ниско*). Какво да сторя? Наполеонът е потребен сега, но по такъв начин?... То прилича на един вид предателство към другаря ни. Не. (*Високо.*) Господин Бръчков, много ми е мъчно за вас, но невъзможно ми е сега да изпълня молбата ви. Разнасям билети... Утре ще срещна господин Владимир и ще му обадя да дойде на хотела ви. Де сте?

Старият Бръчков. В хотел „Унион“. Вземи, вземи тоя наполеон. (*Попчето се колебае.*) Ти, ако не щеш, дай го на Владимира. Поздрави го от мене и му кажи още утре рано да ме намери в хотела... Кажи му, че само съм дошел да го видя... (*Обрисва с кърпа очите си.*)

Попчето. Сбогом!

Добревич. Сбогом!

Старият Бръчков (*става и последва го*). Господине, пак ви моля: не забравяйте, каквото обещахте... Мислете, че съм баща!

Попчето *излазя.*

Христович (*оставя разговора си с г-жа Добревич*). Ето, господин Бръчков, мостра от хъшовете. Този господин е хъш. (*Взира се към вратата.*) Ах, още един иде!

Явление 9

Горните (*без Попчето*) **и Македонски**

Македонски (*вляз, сваля шапка и се покланя, па изглежда учудено всичките*).

Добревич. Какво дирите, господине?

Македонски. Търся г-н Владиков, молим извинение.

Добревич. Вие от кои сте?

Македонски. Народен поборник. (*Изглежда всичките ухилено.*) Да се запознаем! (*Отива и ръкува се с г-на Добревич.*) Македонски!

Добревич. А, вие ли сте прочутият Македонски?

Македонски. Да, ние сме! (*Ръкува се с г-жа Добревич.*) Македонски! (*С Бръчкова.*) Македонски! (*С Егени.*) Ти ме знаеш, госпожице. Благородна българка! (*С Катинка.*) Македонски! (*Подава най-после ръка на Христовича.*)

Христович. Да е просто! (*Не си подава ръката.*)

Македонски. Жално ми е, че живеете между европейските народи! (*Към стария Бръчков.*) Ах! Ваша милост идете от Туркията; знаем, че сте любопитен господин: купете си нова книга! (*Изважда изпод дрехите си няколко книжки и подава една на Бръчкова.*) „Песните на окований лев.“

Старият Бръчков. Пак „Песните на окований лев“.

Македонски. Страшни работи! Всяка дума е като топ. Четете да се разпалите. Написал я един наш другар, поет. (*Сочи Христовича.*) Господин Христович да мисли хилядо години, на чироз да стане от мислене — пак не може написа нито един ред!... А още — ръка не подава.

Старият Бръчков. Взехме си. Можеш ли да ме заведеш сега, господине, при този поет? Аз искам повече да го насърча. (*Дава му в ръката нещо.*)

Македонски. На този час не знаем къде е. Вие сте разпален българин и с голяма народна признателност и не приличате на господин Христовича, сиреч: не сте търбух, ами човек!

Г-жа Добревич (*недоволно*). Ей го и тоя... приказва ли се тъй!

Добревич. Много бърбите! Дайте и мене, нà. (*Подава му франк.*)

Македонски. Сбогом! (*Ръкува се с всичките с изключение на Христовича. Към Евгени, когато дохожда до вратата.*) Госпожице, па елате на „Изгубена Станка“ — да видите Македонски в харамийската униформа — страшине. От друга страна — да спомогнете за една работа, от която ще потрепери Балкански полуостров!

Евгени. Ще да бъда, господин Македонски.

Македонски *излазя.*

Христович (*към стария Бръчков*). И негова милост беше от тях. Сега видя каква са пасмина.

Старият Бръчков. Че ако ги гледам, аз не мога да река, че са дотам... какво ваша милост ми ги описа.

Добревич. И аз мисля, че Христович попрекали...

Евгени. И аз съм съгласна с тати, господин Христович: вие сте твърде строги. У тия младежи има много симпатични черти. Само че са бедни...

Христович. Ваша работа. А аз ви казвам, че тия пари, дето ги взе сега, ще ги пропие... А дето разправя за някой друг, беден поет уж, това е вятър и шарлатански лъжи...

Старият Бръчков. Не! Тука не лъже. Не чухте ли сегичка ей? Книгата е напечатана от сина ми. (*Подава му книгата.*)

Христович. Вярно! Вашият син?... А какво дири тука с хъшовете? За него ли казваше оня, че нямал залък хляб да яде? Вярвай бога, нищо не разбирам.

Добревич. Истина, Христович, одеве не дойде ред да ти обадим: голяма грижа е дошла на господина Бръčkова: син му е забягнал от Свищов и сега другарува с тукашните емигранти.

Христович. Вашият син не е ли един млад момък, черноок, с тънки вежди, мустаци едвам побולי?

Старият Бръчков. Такъв е. Що, виждал ли си го?

Христович. Днес един такъв ме приближи, с книги под мишница, и ми каза: „Господине, не желаете ли да си купите нова книжка: «Песните»...“ Как беше?

Старият Бръчков. „Песните на окований лев.“

Христович. Такова нещо... Както и да е... Значи, вие сте дошли за сина си? А! Жално, жално, жално, господин Бръчков. Ето какви са плодовете на тая пропаганда! Изкарват от ум младежите, па после правят от тях непотребни хора. А! Криво ми е, господине. Сбогом. (*Ръкува се със стария Бръчков и с другите; към г-жа Добревич ниско, усмихнато.*) Е, на добър час.

Г-жа Добревич (*усмихнато*). Радваме се, радваме се всички.

Старият Бръчков. И ние да си бягаме. *(Ръкува се и излязя след Христовича.)*

Добревич *(от вратата).* Сбогом, утре заповядайте пак, да се разговорим. Владимира ще го извикаме.

Г-жа Добревич *(на мъжа си, като отиват към вратата).* Христович сега ми говори пак. Както знаеш, Крецулеско ще дойде днес да направи визита.

Добревич. Всичко това ме радва. Ти поприказвай с Евгеница. Тя е честита.

Г-жа Добревич. Не успях одеве... Да. Трябва и да се облече. Трябва да посрещнем хубаво Крецулеска. Такава чест...

Явление 10

Катинка, после Попчето

Катинка *(влязя и треби).* Да разтребя. Ще дойде господин Крецулеско... Аз разбрах, разбрах! Тъкмят Крецулеско за Евгени: коконата кани Крецулеска в операта, в тяхната лежа. А Евгени? Нито иска да мисли за Крецулеска с многото пари и с големия корем... Какво ли ще рече коконата, като ѝ кажа, че Евгени всеки ден по това време поглежда кога ще дойде Владиков и че когато закъснява, тя се щуря като болна из къщи? Ух, любов, любов, сладка душица, сладко нещо... Одеве и аз видях Василя, ама само ми климна, бързаше... Ох, любов!

Попчето *(влязя, на себе си).* Пратиха ме да викам Владикова за репетицията. Той се забави тук. *(Съглежда Катинка.)* Ах, добър ден, драголице! Какво правиш ти? А! Какво си се разхубавила!

Катинка. Ах, не, не, защо сега тичах, затова... *(Поправя се.)*

Попчето *(ръкуват се продължително).* Катинче, ще шъташ още малко, па няма да шъташ веќе, ще господаруваш.

Катинка. Лъжеш ме. Тежко ми и горко!

Попчето. Вярвай, заклевам ти се.

Катинка. Е, ще ли да стане скоро?

Попчето. Подир шест месеца, най-много десет...

Катинка. Нека бъде година. И ти тогава ще станеш?

Попчето. Големец.

Катинка. Като домну Крецулеско?

Попчето. По-висок от него; префект, сиреч паша в Русчук. Това място ми е определено.

Катинка. По-скоро го превземайте... *(Скача.)* У-у-ух! И аз ще бъда?

Попчето. Ти ще бъдеш префекторка, недей става глупава!

Катинка. Па тогава да се премениш хубаво, в много лъскави дрехи. Че сега какъвто си дрипав, хич не може повярва човек, че ще станеш префект.

Попчето. Разумява се: фрак, цилиндър, бели ръкавици, па и голям корем ще добия, щото и за владика да бъда после достоен.

Катинка. Не, владика не ща... Не обичам аз брадата му.

Попчето. А тебе ще облеча в свила, в кадифе, в сърма и в диаманти — колкото искаш.

Катинка. Аз искам тогава да ми направиш рокля от атлаз, с големи сини пера, като павунени, с бухнали фалбала и скъпа гарнитура, както на коконата... А засега купи ми едни ботинки, ама с лустрен нос и високи тесни столове. Не са много скъпи: пет франка.

Попчето. Като те обичам, па не знам де да те дяна, гълъбче. Пет франка тъкмо нямам. Имам половина франк. На, вземи го да си купиш някакво украшение, много хубаво, много красно, много лъскаво, та като те видя пак, още повече да те обикна, до лудост... Ще дойдеш ли на театро̀то с господарите си в неделя вечер? Като дойдеш, ще ме видиш как съм се пременил, няма да ме познаеш.

Катинка. Ами какъв ще бъдеш!

Попчето. Татарин, ама много страшен: чер като дявол, грозен като хайдутин, с рунтава шапка и с такива ей мустаци... *(Иска да я прегърне.)* Ах, Владиков иде!

Явление 11

Горните, Владиков и после Евгени

Владиков *(към Попчето).* За мене ли, Попче? Добре, ида сега. *(Попчето и Катинка излизат.)* Какво беше тъй сериозна Евгени! Приказваха в другата стая нещо с майка си... Майка й се сърдеше, а Евгени сякаш плачеше... Зачух името Крецулеско... Аз

вече хванах да имам лоши предчувствия, като че се боя за някакво щастие, което може да ми отнемат. Ето я иде. Ще питам.

Евгени (*влязая с необикновено възбуждение по лицето*).

Владиков. Вие сте разтревожени нещо, Евгени!

Евгени (*хваща му ръцете*). Ох, Владиков, добре, че си тук, имах нужда да си изкажа душата.

Владиков (*ниско*). Евгени, говорете!

Евгени (*решително*). Знаете ли какво ми обади мама?

Владиков. Какво?

Евгени (*с въздишка*). Крецулеско ме искал!

Владиков. Как?

Евгени. Да! Днес иде на визита, на оглед...

Владиков (*с гняв*). И майка ви ви съветва да приемете, защото има богатство!

Евгени. Да, и тате бил склонен. (*Улавя пак Владикова за ръцете*). Михаиле, няма да дам ръката си против съвестта си... и сърцето си!

Владиков. Само това и можеше да се очаква от една благородна девица, Евгени...
Никой не може да те насили!

Евгени. Михаиле, искам да бъда по-откровена... Ах, боже мой! (*Отпуска му ръцете и си затуля очите*.)

Владиков (*глухо*). Мила Евгени...

Евгени (*пак му подава ръцете с прималян вид*). Владиков, ти четеш в сърцето ми... (*нежно*) ти четеш!

Владиков (*коленичи; целува ѝ ръцете*). Евгени, аз те обожавам. Ти си идеално същество.

Евгени (*не отдръпва ръцете си*). Боже мой! Боже мой, Михаиле!

Владиков (*глухо*). Обожавам те, обичам те, ти отдавна знаеш, ангел прелестни!

Евгени (*измъква си ръцете*). Михаиле! Аз само твоя ще бъда! На тоя свят само твоя съм. (*Избягва*).

Владиков (*ходи няколко време смаян*). От тая минута аз ставам най-честит човек... От тая минута нямам право да влизам в тая къща... Аз ще бъда подлец пред себе си. (*Крачи пак развълнуван*.) В главата ми пламти пожарът на любовта. Аз съм в полуда... Какво сторих? Какво ще стане? Пред мене се мярка призракт на личното щастие... А съвестта ми вече ме гризе с острите си зъби, като че ще правя престъпление... Против кого? Против тоя добър Добревич? Не, против оногова, комуто принадлежи животът ми, мислите ми, идеалите ми: против отечеството!... Един глас ми дума вече: „Хъш! Революционер! Ти подклаждаш революция, ти гласиш убийство на султана, а свърши с богата женитба! Хубавец!“ Не, мислите ми са много разбъркани. Аз не мога ясно да погледна на новото си положение... Пиян съм, щастлив съм, луд съм, мъчно ми е пред очите. Едното нещо, което съзнавам добре сега, което ми е ясно, то е, че аз нямам право да стъпя в тая къща като Димитракев учител. Нас, хъшовете, ни наричат вагабонти; но между вагабонти и безчестни разликата е още голяма. (*Ослушва се около вратата*.) Кой ще е?

Явление 12

Владиков и Крецулеско

Владиков. Entrez.

Крецулеско (*влязъ, богато и изящно облечен във фрак и ръкавици, изглежда надменно, презрително Владикова, без да го поздрави. Походва малко, сваля на стола цилиндра си и сяда, без да гледа Владикова*).

Владиков (*изглежда мълчаливо и гневно Крецулеска, без да поздрави, туря си цилиндра и с ръце отзад бавно излязъ*).

Завеса

Действие трето

Явление 1

Владиковата стая в училището. Писмен стол, книги, вестници, картини патриотически. Две врати.

Странджата,

после Владиков, Македонски, Бръчков, Хаджият, Мравката, Попчето

Странджата (*влязъ, облечен в чер редингот*). Султан Азиз е пропаднал човек: билетите всичките се разправиха и залата беше пълна. (*Ходи малко време замислен, като си прави вятър с кърпата.*) Яд ме е само на Владикова, че можеше да даде на мене по-благородна роля; па аз после, като мислех по-дълбоко, убедих се, че можеше да се тури байрактар в битката. Ефект по-голям щеше да има — да се развей оня ти левски пряпорец — нали е да се разпалят младежите, — па и аз нямаше да бъда онеправдан. А то продавай коняк и бира, когато сърцето ми притреперваше от жажда да изгърмя барим веднаж револвера, макар въз лъжливи чалми. Барутец не бях помирисал от толкова време. Както и да е, аз съм научен да се самопожертвувам за по-младите — нека моето славолюбие да се покори пред по-високите народни интереси. Главното е, че султан Абдул Азиз ще бъде убит! В Цариград революция! Такава мешава, ей!

Владиков (*влязъ в дрехи на старец селянин, като се мъчи да развърже брадата си; към Странджата*). А, Странджа! А бе какво направи? Ти заряза буфета и завика от вратата: „Дръж се, Македонски! Кураж! Удряй! Пли! Пли! Пли!...“ Смути цялата публика! (*Хвърля си брадата.*)

Странджата. Запалих се бе, братко.

Влязат: Македонски в арнаутска ризница; Хаджият и Попчето в татарски дрехи, с чалми и почериени лица; Дерибеев в обикновените си дрехи.

Владиков (*към Македонски*). Македонски, моите комплименти, ти произведе най-силно впечатление и обра лаврите. Но позволи ми да ти кажа, че си едно клепоухо магаре.

Македонски. Защо?

Владиков. Ти беше пощръклял! Ти гърмеше като луд! Сто патрона изпушка, напълни залата с дим и я направи ад!

Македонски. Магаре? Ти я благодари на Македонски. Без тая славна битка Изгубена Станка беше изгубена. Колко ръкопляска публиката на твоята козя брада?

Владиков. Па ти си запали и ризницата. Пожарната команда щеше да дойде с помпите да я гаси.

Македонски. В битката се случват тия работи.

Странджата. Аз пък ми идеше да те целуна, Македонски... Като гледах, оживяха ми на сърцето юнашките битки в Балкана. Ти добре води сражението; само пусията ти не беше стратегически избрана. Тъй както ти по едно време гърмеше, беше изложен на татарските куршуми. Трябваше да им дойдеш от страната, да ги бийш във фланг... Сбърка там.

Македонски (*поразсърден*). Странджа, ти не учи баща си как се правят деца.

Владиков (*на Странджата, ухилено*). Какво конте си сега! Ти обърна вниманието на дамите. Само тия две резки на лицето... Казах ти, намажи ги с нещо.

Странджата (*намусва се*). Комуто правят лошо впечатление, той да ме не гледа. Но аз, напротив, мисля, че те ми са слава и гордост и са моите ордени, спечелени в честен бой!

Владиков. Ти го взе за сериозно, Странджа! Ех, ти мене ли ще кажеш това? Тия ти резки са твоята гордост, а ти сам си гордост на емигрантите. (*Към Хаджият.*) Хаджи, поздравлявам те за магарешкия рев! Ти добре замести магарето!

Хаджият (*кланя се иронически*). Благодарим!

Владиков (*смее се*). Видяхте ли как госпожа Добревич си затуляше ушите?

*Влазя **Бръчков**, облечен като селска мома.*

Владиков. Живей, Бръчков, моите искрени комплименти. Ти произведе силна сензация, особено между красния пол в ролята на Станка... И слава богу, ти само хвърляше една деликатна нота в тая грубичка и, право да си кажем, просташка драма... Но нямаше какво, за другите — историческите — няхахме костюмите тука. А бе знаеш ли, че баща ти беше тука?

Бръчков. Ах, наистина?

Попчето. Довел го беше Добревич.

Владиков. Горкият ти баща. Аз влязам в положението му и много скърбя за него. Твоята постъпка, от една страна, е запечатана с героизъм, но, от друга страна, е жестока... Помисли си сам. Ти все трябва да видиш баща си.

Бръчков. Ние вчера се видяхме.

Владиков. Много добре.

Бръчков. Той тръгва утре.

Македонски. Тогава, парички трябва да имаш? Луспици!

Бръчков. Не, аз отказах!

Македонски. Безумнико!

Странджата. Браво! Тъй, горд бъди! И ти не склони да се върнеш?

Бръчков. По никой начин. Аз му казах, че мои баща и майка сега са отечеството.

Странджата. Харесваш ми. Упоритост, воля, пожертвуване! Ти си моят човек. Който прегърне кръста Христов за отечеството, за него не съществува вече: тате и мале!

Бръчков. Впрочем, аз днес забогатях.

Македонски. Ах! Да те целуна!

Странджата. Че отде забогатя тъй?

Бръчков. Продадох ми се сто и тридесет книжки от Песните — колкото оставаха.

Владиков. Невъзможно!

Попчето. Купи ги едно лице само!

Странджата. Абе и аз го видях, като излязаше от тебе човекът! (*Извикотва се високо.*) Ха! ха! ха! Той беше гостилничарят от хотел „Унион“... Ха! ха! ха! Баща ти го е пратил да му ги купи... На огъня ще ги гори, като еретици!... Ха, ха! (*Закашля се.*)

Бръчков (*също се смее*). Тъй ще е... Видите, у мене има за черпене! Но аз да се преоблека. (*Вляз в другата стая.*)

Хаджият. Добре, че се случиха театърът и училището едно до друго — да ни бъде тука гардеробът. (*Последва Бръчкова.*)

Владиков. Странджа, в буфета всичко продадено ли е?

Странджата. Останаха двайсетина бутилки пиво и коняк и половината закуски — те трябва да се повърнат на Николеска — с такова условие сме ги вземали.

Македонски. Ти такива подлости, Странджа, не прави.

Странджата. Невъзможно! Трябва да се повърне непродаденото.

Ропот.

Владиков. Странджа, видиш ли, че мирише на революция, ако се върнат бутилките и закуските?

Странджата. Като решава болшинството... да му е наздраве!

Владиков. Това е спечелено право.

Македонски. Владиков е благороден човек! *(Навирва едно стъкло коняк и го отнася в другата стая.)*

Владиков *(към Дерибеева).* Дерибеев, ти си касиер! Представи сметка.

Дерибеев. Готово е. От билети са получени 508 франка.

Владиков. Как? Аз смятах най-малко 1500 франка! Залата беше пълна, грешка имаш.

Дерибеев. Разпратени са наистина 700 билета, но повечето на кредит.

Попчето. Какво да сторим? Всеки казва: Ела утре, други ден — да ти платя.

Владиков прави гневни движения; също и **Странджата**.

Дерибеев. Като извадим от 508 франка разносните за буфета, за осветление, за печатане билети и афиши, за музика, за наем на зала, костюми, оръжия, за барут, за гримировки, за бенгалски огън, остава ни чиста печалба... Ето я! *(Показва хартията със сметката.)*

Владиков. Тридесет и осем франка! А нам трябва най-малко шейсет наполеона! Огромен резултат! Скандал над скандалите! Какво значи това?

Странджата *(горчиво).* Това значи, че султан Абдул Азиз е спасен! *(Тука с крак.)* Проклетия!

Владиков излазя.

Попчето. Не е спасен още!

Странджата. Какво искаш да кажеш?

Дерибеев. Попче, бутилките са още пълни, как тъй рано?...

Попчето. До три дена ще ги имам парите.

Странджата. Да знам, че говориш сериозно, да те целуна по татарската мутра.

Попчето. Парите, които Изгубена Станка не ни даде, Попчето ще ги даде! *(Излазя.)*

Македонски *(влязъ из другата стая)*. Господа, сега има един много важен въпрос, по-важен от източния въпрос.

Странджата. Какъв по-важен въпрос от източния?

Македонски. Дайте да изпием бутилките и да изедем закуските: огладнял съм като вълк...

Странджата. Почакайте да се върне Владиков, той влезе да се преоблече и ще отиде на участъка да освободи Мравката.

Дерибеев. Клетникът, грабна го полицията от театъра, както си беше в театрален костюм! Чак сега го напипах, дето беше извикал на лъжа „Пожар!“ в твойта кръчма. Добре, че го взеха, когато го заклаха татарите.

Бръчков *(влязъ в обикновените си дрехи)*. Аз предлагам да си вървим и да спим. Па аз трябва да напиша възванието.

Македонски. Как, без да повечеряме?

Бръчков. Добре, да вечеряме. Но тука ли? Македонски обича врявата... По-добре у Странджата.

Влязат Попчето и Хаджият в обикновените си дрехи.

Македонски. Ура, приемам! У Странджата.

Странджата *(като гледа Попчето)*. Чухте ли какво обеща Попчето? Това е важно! Попче! Искам да се закълнеш, че говориш сериозно — за да мога да спя.

Попчето му прави знак да мълчи.

Македонски. У Странджата!

Всички. У Странджата, у Странджата! Да погуляем!

Странджата. Само скандали да няма!

Бръчков. Македонски, ти с ризницата?

Македонски. С нея тая нощ съм. Тя мирише на барут, сега да пийне винце.

Всички. Хайде! *(Заграбват провизията и излизат. На пътя се чува песента „Тръба ечи, Балкан стене“. На сцената тишина няколко време.)*

Явление 2

Евгени, Катинка, после Владиков

Евгени *(забулена с шал влиза с Катинка. Озъртат се).* Няма тука никой, а е имало хора. Инак и не можехме да влезем.

Катинка. Да се върнем, Евгени!

Евгени. Добре, по-скоро да излезем — опасно е. *(Евгени вади писмо и иска да го остави на масата.)*

Катинка *(слуша).* Чува се, че иде някой.

Евгени. Тогава из тая врата. Мисля, че излязя на пътя. *(Повръща се към другата врата и пак се ослушва.)* Владиков иде, познах го по стъпките.

Катинка. Да, той сам си е.

Владиков *(влиза).* Ах! Евгени! *(Отива към нея твърде учуден.)* Тука! По това време? *(Подава ѝ ръка.)*

Евгени. С две думи ще ти обадя всичко. *(Към Катинка.)* Катинко, почакай в коридора малко и погледай. *(Катинка излязя.)* С две думи ще ти обясня моето необикновено посещение. *(Дава му бузата си.)*

Владиков. Мил ангел!

Евгени *(подава му писмо).* Вземи по-напред това писмо. Слушай сега: това писмо е от русчушкия комитет, донесе го извънреден куриер.

Владиков *(учуден).* Вам?

Евгени. Да. Като се върнах у дома от театъра, дохожда запъхтян куриерът Янко, дава ми това писмо и казва: „По-скоро, моля, пратете го с верен човек Владикову, нито миг да се не губи! Извънредно важно и бързо!... А аз веднага отивам за Галац!“ — и излезе. Преди малко дошел от Русчук, тропал на училището, нямало никой; у Странджата тропал — никой. Погледнах печата на ламбата: от русчушкия комитет! Тогава тръгнах с Катинка — тато и мама се бяха отбили с Христовича у една сладкарница.

Владиков. Благодаря ти!

Евгени. Не смях никому да поръчам да ти го донесе, да не попадне писмото в други ръце или се забави. Ето ме защо съм тука. Нали съм безумна?

Владиков (*целува ѝ ръката*). Божествена. Благодаря дълбоко. (*Разпечатва бързо писмото.*)

Евгени. Извърших щастливо мисията си. А сега няма време за нищо друго да приказваме. Сбогом!

Владиков. Още минута. Никой вече няма да дойде. Ти не осъждаш постъпката ми? Писмото ми до баща ти?

Евгени. Това го много удиви. И причината на отказването ти да идеш у нас той я намери странна. Това ти решение ме силно огорчи, то е жестоко.

Владиков. Нямаше как да ти пиша, да ти обясня.

Евгени. Кажи ми!

Владиков. Аз не можах вече да дохождам у вас подир оная случка, луда...

Евгени. И щастлива...

Владиков. Бих изглеждал на злоупотребител с доверието и гостоприемството на баща ти, един благороден човек...

Евгени. И аз тъй си обяснявах само решението ти... то е диктувано от деликатно чувство.

Владиков. Аз направих жертва жестока за мен.

Евгени. И за мен... Но нищо... Помните ли какво е рекъл поетът Болинтинейано? „Разстоянията от един полюс до другия не могат раздели...“

Владиков. „Две влюбени сърца.“

Евгени (*туря пръста си на устата усмихната*). По-надълго утре, там... Ще бъдеш точен.

Владиков. Как, да!

Евгени. Сбогом!

Владиков. Един миг още. А онова?

Евгени. Крецулеско? Спокойна съм.

Владиков. Да?

Евгени. По причина, види се, на чиковия траур, от приличие той не прави по-нататъшни постъпки. Душата ми се сега разслаби.

Владиков. Прекрасно. Като печелим време, всичко печелим.

Евгени. Сбогом, Михаиле! (*Целуват се бързо.*) Не ме придружавай.

Владиков. Не през двора — из тая врата... (*Вика от другата врата.*) Катинке! (*Катинка вляз.*)

Евгени. Сбогом. (*Излизат с Катинка.*)

Явление 3

Владиков (*сам*). Благородна душа! (*Чете писмото.*) Важно! Непременно сега трябва някой да тръгне за Русчук. (*Изскоква и вика отвън.*) Иване! Иване! По-скоро у Странджата, всички да дойдат веднага! (*На себе.*) Велика услуга ни прави Евгени. Как да се не люби лудо такава прелестна, такава огнена душа!

Чуват се шумни гласове и стъпки навън и гласът на слугата, който вика: „Господин Владиков, ето ги идат!“

Явление 4

Владиков, Странджата, Бръчков, Македонски, Попчето, Хаджият и Дерибеев (*влязат шумно*), после **Мравката** (*като бабичка*)

Странджата. Връщаме се, Владиков. (*Гледа по земята.*)

Владиков. Какво търсиш?

Странджата. Изпуснал съм тука ключа на кръчмата. Ето го! *(Вдига го.)*

Македонски. Ура! Хайде у Странджата!

Мравката *(влязъ, облечен като прегърбена бабичка).* Благодаря, Владиков: щях да зъзна в магарешкия рай тая нощ.

Македонски. Бонсоар, мадама! Ура! Да те прегърна сега!

Мравката се брани и отива в другата стая.

Владиков. Господа! Изтрезнейте! Имам важна работа да ви съобща.

Странджата. Слушайте!

Владиков *(затваря добре вратата. С тържествен вид).* Господа, преди малко приех това писмо по извънреден куриер от русчушкия комитет. Да ви кажа с две думи съдържанието. Първо: имало необикновено важни работи да ни се съобщат по въстанието, което ще избухне тая пролет. И това е нужно безотлагателно.

Македонски *(ниско).* Това го знай вече бачо ти Македонски.

Владиков. Второ: да се занесат на Левски пашапортите, които бе забравил тук. Те му били необходими, за да може да напусне Русчук, дето го дирят. Само до 24 февруарий можал да остане в Русчук, т.е. утре заран, и ако тръгне без тях — а той бил принуден да бяга от Русчук, — може да иде на въжето. Вие знаете животът на апостола колко е драгоценен и за нас, и за въстанието. Прочее, трябва някой да тръгне веднага, още тая нощ, за да завари Левски и се срещне с другарите ни там. Има само три часа до трена.

Странджата. Тогава... по-скоро. *(Ослушва се.)* Фъртуната свири.

Влязъ Мравката в обикновени дрехи.

Владиков. Това е работа, момчета. Левски, както знаете, се крие у баба Тонка. Трябва да пратим човек безстрашлив и съобразителен за тия две важни мисии. Оттука по железницата — за Букурещ и оттам — за Гюргево. За Дунава лодка не трябва, той сега е замръзнал и пеши може да се мине — главното е човекът сега...

Странджата. Ах, де ми здравицето, де ми здравицето!

Хаджият. Трябва да се спаси апостолът!

Странджата. За неговата глава десет наши могат да идат! Трябва да се спаси!

Владиков (*след кратко мълчаливо очакване*). Сега да ви кажа и другото: това предприятие е твърде опасно. Трябва да знаете, че на всеки сто разкрача на дунавския бряг пазят турски караули — големи предпазителни мерки са вземали турците. В самия Русчук пъплят шпиони. Който се реши, трябва да си тури главата в торба... дето го казват. Но за такива свети работи кой от нас ще пожали живота си? И тоя път нека покажем, че браилските юнаци не се боят от опасност, кога се касае за освобождението на България. (*Възцарява се отново мълчание. Взема един вестник от стола и се зачита. Глухо шушукане и пак тишина.*) Господа! Кой се решава? (*Мълчанието продължава. Става прав.*) Господа! Аз отивам.

Настава оживлено шушукане.

Владиков (*На себе си.*) Трябва веднага да напиша на Евгени, че утре срещата е невъзможна. (*Високо.*) Приемате ли ме, момчета! Намирате ли ме достоен за такава висока чест?

Странджата. Не, не! Всички са достойни да умрат за отечеството.

Шум.

Гласове. Всички, всички!

Странджата. Жребий!

Всичките. Жребий, жребий!

Бръчков (*става развълнуван*). Господа, ако на хъш бе позволено да пролива сълзи от умиление, аз бих пролял сега моите: всички сме готови да се принесем в жертва за свободата на България. Тя може още да се гордее с храбри чеда. Никой няма да посрами славното име хъш!

Хаджият (*гръмогласно*). Никой!

Бръчков. Истина е, че който се наеме да иде сега в Русчук, то се вика, че отива в устата на ламята, вика се, че си търси смъртта.

Странджата. Истина е и ние се не боим от нея!

Бръчков. Но според мене не е въпросът тук само кой да умре мъченик, но кой ще извърши с най-голяма сполука мисията си. Например, ако не знае Русчук добре, ако там няма никакви верни познайници, които да му помогнат в случай на нужда, ако не знае

де е къщата на геройската баба Тонка и тя го не знае — как ще сполучи да се срещне с Левски, без да го не хванат турците? Това одева разбираше и Владиков.

Хаджият. Доколкото знам, от нас само Македонски и Странджата са били там... и кой още?...

Странджата (*кашли*). Ах, де ми здравицето?

Бръчков. Видите ли, според мене жребият е несполучен тука. Да размислим по-добре братски кой е фамилиарен с Русчук. Нему ще се падне честта да тръгне с посланието. И тъй, да улесня работата, господа, аз предлагам мене си като вещ в Русчук.

Ново шумение, знакове на удивление.

Македонски (*силно развълнуван*). Не, аз ще ида. (*Сърдито.*) Бръчков не може, Бръчков не познава добре Русчук, Бръчков прави песни, Бръчков ще го усетят и обесат!... А Македонски е живял шест месеца в Русчук, ял е и пил е сто пъти със синовете на баба Тонка, ношувал толкоз пъти у баба Тонка, знае отде се влазя у баба Тонка, и от уличката, и от пътя, и откъде брега, през стобора, и е по-стар петнадесет години, и няма да се даде мърша да го обесат... Да! Запрещавам на Бръчкова! Аз ще отида!

Няколко гласа. Македонски, Македонски да иде!

Странджата. Бръчков да отстъпи.

Дерибеев. Бръчков да отстъпи.

Хаджият. Подкрепям.

Бръчков. Не ме щете? Отстъпвам.

Владиков (*тържествено*). Събранието избра Македонски за опасната и славна мисия да ходи при Левски! (*Към Македонски.*) Вземи тоя плик с тескеретата. И тъй, Македонски, тази нощ след два часа тръгвай за Букурещ. Хай готви се, времето бърза — както казва моят учител Раковски: „Време иде, време бежи!“

Странджата. За разноси сега да видим.

Македонски. Не се грижете, имам.

Владиков. Отде, дявол?... Сега, господа, да похапнем и да пийнем за сполуката на Македонски.

Ядат и пият на крака.

Македонски. Господа, да останат за мене две бутилки с коняк. Ще ми потрябват на замръзналия Дунав. *(Гужда ги настрана.)*

Бръчков. Кажи много здраве отдалеко на Балкана.

Македонски *(чука се с него)*. И на русчушките бесилки.

Попчето. Пази се, Македонски, да се не запознаваш с тях отблизо.

Македонски. Още конопът не е израсъл, от който ще се уплете въжето за Македонски... Но куршумът може да е излян... Да живея България!

Странджата *(чука се пак. Към Владикова)*. Аз хем пия, хем ме е яд за загубата тая нощ.

Владиков. Каква загуба?

Странджата. За първия план. Въстанието благородно — а онова велико беше: султанът убит, в Цариград революция и междуособие, настава страшна бъркотия... Сърбия отваря война, България въстава... разтреперва се целият Балкански полуостров. Е, такъв миш-маш. Жално.

Попчето. Аз ви казах, че хилядо франка ще дам!

Странджата *(сърдито)*. Въшки! Пий, па мълчи!

Навън фучи вятър.

Хаджият. Фъртуната се усилюва. Македонски, вземи си топла дреха.

Македонски *(сочи двете стъкла)*. Ето я?

Странджата *(смее се)*. Знаете ли одева Македонски защо веднага не предложи себе си за Русчук? Аз отгадах: мило му беше за закуските и бутилките — не за главата! *(Смее се яката.)*

Владиков. Вярно. Аз бих му дал кожуха си, но нямам други, обреха ме по-преди.

Хаджият. Нали когато нощува Македонски у тебе?

Владиков. Да, всичките нови дрехи.

Македонски. Тая къпава влашка полиция: чорт да я вземе.

Владиков. Само шубата със соболевата кожа струваше сто и петдесет франка!

Македонски *(на себе си).* Евреите дадоха за нея само осемдесет франка. Разбойници!

Владиков. Какво кажеш?

Македонски. Думам си, че осемдесет франка ми стигат за пътуването... Сега да ида да се преоблека и да тръгвам за път. Недейте дохожда всички да ме изпращате! Па ще се кача в третия клас, не се оскърбявайте!

Ръкуват се.

Владиков. Добър път!

Странджата. Върни се жив и здрав!

Македонски. Отрязвам тая, ако ви я не върна здрава и читава.

Странджата. Чакай да те благословя! *(Прекръстя го по лицето и го благославя.)*

Всички. Сбогом! Сбогом! *(Целуват се. Македонски от вратата им прави въздушни целувки и излиза с двете бутилки коняк в ръце.)*

Явление 5

Горните без Македонски

Бръчков. Завиждам му, право ви казвам. Той отива в България. Аз бих влязъл в нея само по тоя начин, или пък с оръжие в ръка...

Странджата. Юначе, браво! *(Намръщва се болезнено и сяда.)*

Бръчков. Какво ви е? Прилоша ли ви?

Странджата. Малко нещо.

Владиков. От уморяване, без друго.

Странджата. И от вълнение... Яжте и веселете се, мене не гледайте. *(Хваща се за гърдите.)*

Владиков. Пий едно успокоително. *(Отваря долата и му поднася в чашка питие.)*

Странджата. Благодаря. *(Пие и ляга. Другите го окръжават с участие.)*

Бръчков (*към Странджата*). Добре е да се прибереш, уморен си... Господа, аз си отивам, тая нощ ще допиша прокламацията.

Странджата (*болезнено*). Напиши я огнена!

Владиков. Добре. Утре до обяд трябва да се напечати: госпожа Цанчова ще занесе възванията в Мачин.

Бръчков. У моя домакин няма да тропам, че е късно. В някой хотел ще ида да работя.

Странджата (*поставва малко*). Бръчков, я прочети, каквото си написал.

Владиков и Хаджият. Да, прочети!

Бръчков. Мога. Само началото. (*Разгръща една хартия. Чете.*) „Възвание към българския народ!“

Странджата. Тури: „Към храбрия български народ!“...

Бръчков (*чете*). „Братя! Петстотин години почти ние гнием в черно робство! Петстотин години пышкаме под жестокото и нетърпимо иго на азиатските султани!“...

Странджата (*поставва още повече и добива седяще положение*). По-силно, тури: „Краставите султани!“...

Бръчков. Поправките после! (*Чете.*) „Един млад и жизнен народ със славна история, който брой за свои прадеди Крумовци, Симеоновци, Самуиловци, Асеновци, е достоен за по-човешки живот.“

Странджата (*ръкоплеши с въодушевление*). Браво! Да, такъв народ заслужава свобода! И тая свобода ще я спечели с борба и с кръв. (*Става.*) Храбрите български синове не се боят от жертви. Ще потрепери скоро Балкана от рева на Симеоновия лев! Кръв тиранска ще залее свещената българска земя!...

Владиков. Странджа, успокой се!

Странджата. Свобода! Свобода! Без свобода не може вече да се живее!... И ние ще се принесем жертва за нея, братя, за сладката свобода!... Нека България да възкръсне, та ние да умрем... Аз и в гроба ще живея и ще се радвам!... Които са свободни, са безсмъртни. И когато аз пак развея левското знаме... (*От вълвние полита изнемощял. Неколцина го подхващат и го полагат на канането*).

Владиков. Бръчков, престани! Странджата се вълнува. Прекрасно захващаш. Иди допиши възванието.

Странджата. Огнено! Огнено!

Владиков. Странджа, ти се много вълнуваш. Имаш нужда от успокоение. Почини си, па да си идеш с кола.

Странджата (*подир малко мълчание*). Ох, тежко... Чини ми се, че ще оздравея, щом дъхна балкански хладец и ми замирише на здравец. Ние нямаме готово знаме.

Бръчков (*като отива към вратата*). Знаме ще се намери, щом има знаменосец.

Владиков (*ниско на Странджата*). Евгени Добревич шие... Това поверително ти казвам.

Странджата. Да е жива!... Там да се мре, брате, тука ми е страшно...

Хаджият. Иде някой.

Явление 6

Горните и Македонски

Македонски (*влязъ запъхтян в пътнишко облекло и с бутилка в ръка*). Ето ме, пак се върнах!

Всички учудени.

Хаджият. Македонски!

Владиков. Какво има? Много скоро се видяхме?

Македонски. Една поразия стана!

Владиков. Какво?

Македонски. Абе с тоя проклет Христович. (*Озърта се към вратата.*)

Владиков. Каква работа има с Христовича?

Македонски. Давих го!

Владиков. Ти, безумнико!

Македонски. Не викай: твоята чест браних! Влизам у Гиковата аптека да си купя малко сулфато... Аз всякога, когато ще пътувам по такъв начин, правя тия предпазливости. Имам тая привичка още от Панайотовата чета. У Гика — Христович и Гробев. Додето чакам сулфатото, те приказват. Аз ги слушам. За тебе приказвах... Я ми кажи ти, добре ли си с Добревича? *(Полага стъклото на стола.)*

Владиков. В най-добри отношения. Той е благороден човек и ми симпатизира.

Македонски. Христович казваше на Гробева, че Добревич те изгонил позорно из къщата си... Знаеш ли за каква причина?

Владиков *(смутен, на себе си)*. Дали е пръсната някоя история за Евгени?

Македонски. Изпъдил те бил Добревич из къщата си... за кражба.

Владиков *(скоква от мястото си)*. Подлец! *(Откачва от стената револвера.)*

Странджата *(спуща се)*. Владиков!

Владиков *(на Македонски)*. Кажи ми, де е той сега? *(Иска да изскокне.)*

Македонски. Оставих го в праха.

Хаджият *(задържа го)*. Презри, Владиков!

Владиков *хвърля револвера и сяда запъхтян.*

Македонски. Виж, и как искаш от мене да се не сърдя. За мене да беше казал тия клевети, пак щях да изскокна из кожата си, а колко повече за тебе... Обадих се тогава, казах му, че ще му счупя джонгата, ако не млъкне... Отвори ония уста въз мене, вдигна бастуня... Тогава аз не помня какво стана... Четворица души едвам можах да измъкнат пръстите ми от гушата му... Да го вземе дяволът! Отде се взе в най-сериозното ми време!

Странджата *(сърдито)*. Е, ти я оплеска сега! Ще те арестуват! Твоята мисия в Русчук пропадна!

Попчето. Какво стана после?

Македонски. Спогна ме полицията — какво ще стане? Троица души ме спогнаха... Аз ударих из една тъмна улица. Загубих се от очите им. У Странджата отивам — заключено. Ето ме тука!

Владиков. Без друго и тук ще дойдат. С револвер ще браня входа на жилището си. Но ти пропусна трена.

Странджата. Да те вземе дяволът! Сега пътуването пропадна. И Левски загина! И Бръчкова не знаем де е да го викаме... Само аз, ти и той знаем Русчук. *(Тръшка се на канапето.)*

Владиков *(гледа часовника на стената)*. Па и време няма: един час има до букурещкия трен.

Македонски. На, тръгвам за гарата. *(Отива да отвори вратата.)*

Явление 7

Горните и един стражар.

Македонски *(заклучва вратата)*. Идат някои тука.

Владиков. Това е полицията.

Чукат отвън.

Странджата. Отиде всичко нахалост. *(Скуби си косата.)*

Владиков *(към вратата)*. Кой тропа там?

Отвън се чува глас: „В името на закона отворете!“

Македонски *(взема стъклото и се спуща към другата врата към улицата, но се повръща уплашен)*. И тука пазят!

Тропането се повтаря.

Странджата. Отвори, Владиков. На закона не можем да се противим.

Владиков *(отваря)*. Заповядайте!

Влазя стражарят и изглежда всички.

Македонски *(на себе си)*. Този не е от тях.

Стражарят. Г-не, вие ли сте учителят Владиков?

Владиков. Аз съм. Какво желаете?

Стражарят. Тука преди малко предполага се да се е скрило едно лице, което преследва властта. Кой тука е Македонски?

Македонски (*в пълно хладнокръвие*). Тука няма никой Македонски. Тука са почтени хора.

Стражарят (*към Странджата, подозрително*). Вие, господине, не се крийте в сянката. (*Ниско.*) Този има подозрителна физиономия... Кажете истината, господа. С укриване няма да си помогнете.

Македонски. Казахме я. Тук са почтени хора.

Стражарят. Това не подлежи на моето оценение, господине. Тука диря един злодеец; понеже не го обаждате, моля ви всички елате в полицейския участък. Там ще ви освободят, ако сте невинни.

Странджата (*на Македонски*). Защо не казахте правото, господине?

Македонски (*на себе си*). Проклети дъртако! Издаде ме.

Странджата (*към стражарина*). Човекът, когото дирите, наистина е пред вас. Не е добре да страдат няколко души за одного. Аз съм! Аз давих Христовича!

Македонски. Странджа!

Стражарят. Благодаря ви, че ме избавихте от неприятност да влача в участъка тия почтени хора. Извинете, господа. (*Покланя се на Македонски и на останалите.*)

Странджата. Тая нощ съм в которника. Все ми е едно — в избата или там. Прощавайте! Лека нощ!

Изкарват го, останалите стоят вкаменени.

Завеса.

Действие четвърто

Явление 1

Сиромашка гола стая. Стени олупени. Два нечисти кревата от дъски, зле подпрени на дървета; проста печка, незапалена. Прозорец един, залепен наполовина с хартия. На един стол свец в устата на шише. Нощ, тъмно.

Македонски (*тропа извън на вратата*). Отворете бре, хора! Измрели ли сте, та не чуйте! (*Чука пак.*) Македонски съм аз, сам Македонски, от главата до краката, а не съм някой пунгаш да ви окрам богатия салон. Напротив, нося ви дръвца да се огрейте, скотове безчувствени! (*Чука.*) Отворете бе, че ще замръзна, от турско чак ида, от столицата на Мидхад паша и много здраве ви нося от него и от харема му. Чака ви с отворени обятия и с вдигнати бесила! Не отговаряте? Потайте се? Има някоя лъскава при вас! Раз! Два! Три! (*Рита силно вратата, тя се отваря с пукот. Македонски влиза с една стиска дърва под мишницата, облечен в дебел кожух (полушубка) и рунтава гугла. Гледа учуден в тъмната стая.*) Ха! Тука га че няма никой! А мене се чува човешки гласове. Каква е тая дяволия? (*Драска кибрит и запаля свещта на стола, гледа навсякъде и под леглата.*) Няма никой! И тук студ, както и вън. Б-р-р-р... студ, та се пука. (*Търка си ръцете и скача.*) Ай, ай, ай, ай. А аз си мислех, че ще намеря топличко. У циганин кисело мляко и у хъш топло зимаска! (*Плюе по стаята.*)

Явление 2

Македонски и Хаджият

Хаджият (*влиза*). Македонски! Ти ли си бе? Оживе ли? (*Прегръщат се и се целуват в устата.*) Добре дошел! Добре дошел! Кога стигна? Ами що дириш тука? Две недели те няма! Ние те мислехме, че си на бесилото или в дъното на Дунава.

Македонски. И бесило щях да видя, и на дъното на Дунава щях да бъда. То после ще го разправа, а сега я чакай да напълня устата на тая ламя, дето зей като чорт, и да видим как ще хване да реве. (*Надничва в собата и бърка с щипците.*)

Хаджият. Добре, че носиш и дръвца. Попчето и Мравката огън никога не палят, за да се не изгали и приучи собата им на разкошен живот. (*Тика му дървата към собата.*)

Македонски (*клекнал пред собата, реже тресчици*). Да не мислиш, че ги нося от Русчук, за да стопля Попчето и Мравката? Нося ги от училището — там отидох най-напред да диря Владикова. Нямаше го, заключил стаята си, предателят! Дадох на слугата му писмото, па си взех от школските дърва — и те народни, и аз народен — и дойдох да ношувам в колибата на Попчето и Мравката... А виж тия бербанти,

необразовани, как причакват гостите! И живеят в деветнайсети век! Срам и позор! (*Разбърква пак пепелта, за да накладе огъня. Отстъпя настрана.*) Хаджи, ламята държи в устата си змия. Ти такова нещо виждал ли си?

Хаджият (*наднича боязливо*). Как? Македонски. Една змия в собата, свила се на търкало в пепелта!

Хаджият. Враг, чорт и бяс! В тоя мраз? Тя е мъртва.

Македонски (*бърка пак с предпазване*). Наистина вдървила се е като моите крака на Дунава... Я чакай да я изтегля... Вай, тежко, като че е пълно с куршум! Ах, това не ще да е змия, това е нещо като зелен мишин, я чакай!

Хаджият (*дръпва се*). Предпазвай се назад, може да е змия.

Македонски (*издърпва тежкия предмет и той тупва на земята, като издава металически звук: няколко жълтици се потъркохват*). Кемер!

Хаджият (*спуща се*). Злато!

Македонски (*грабва кемера с една ръка, с другата хваща Хаджият за гушата*). Не приближавай, че ти изкарвам душата!

Хаджият (*яростно*). Да делим! Да делим!

Македонски (*държи надалеч от Хаджият кемера*). Чакай, по-напред да разберем каква е работата! А бре! Това да не е магия?

Хаджият. Не е магия.

Македонски. Чакай да преброим! (*Изсипва кемера*.) Не простирай ръката, че ще те ударя да те пресуша. Стой нататък.

Хаджият (*отстъпва, но внимателно следи в броенето*).

Македонски. Сто и десет наполеона! На, вземи ти тоя куп, а пък аз да туря тия търкалца в пазвата, да ги не изядат мишките. (*Тъпчи си в пазвата пари*.) Бе стоплих се, изпотих се, без да палим огън. Златото сгрявало... Ама не ставай будала, Хаджи: измисли кой зевзек е искал да ми направи такава подигравка на връщането ми от Русчук! Ама смешници хора имало, а!

Хаджият (*удря се по челото*). У-у-у! Колко съм гарга! Сетих каква ще е работата. (*Озърта се, по-ниско.*) Вчера вечерта в митрополийската градина е обран и давен мачинският турчин търговец, Хаджи Ибрахим, знаеш, шпионинът оня. Едвам го свестили.

Македонски. Ах, този звяр: нали той издаде в Тулча Инджето!

Хаджият. Главата си отрязвам, че Мравката и Попчето са заварили тая попара. Кой освен тях ще дойде да крие кемера в собата им? Отворено ли беше, когато ти дойде?

Македонски. Аз счупих вратата.

Хаджият (*стреснато*). Ах! Забравих да ти кажа да не шумим. В другата стая лежи Странджата болен. Зле е болен. Преди девет дена го пренесохме тук: изпъдиха го от гостилницата му.

Македонски. Чакай да го видя. Ах, той ме избави тогава и се самопожертвува.

Хаджият (*взема свецта*). Два дена стоя в затвора и оттам излезе по-болен. Отърва го Владиков: ходи при самия министър. (*Влазят в другата стая. След малко излизят.*)

Хаджият. Заспал е, да не правим шум.

Македонски. Добре казваш. А кой го наглежда?

Хаджият. Бръчков повече стои при него. Другите се не свъртат.

Македонски (*подир малко мълчание*). Ами сега ние тук ли ще седим като гугумани, доде дойдат да ни сварят? Хайде да идем да повечеряме на топло, па да погуляем като почтени хора.

Хаджият. Грабна ми думата из устата. Но накъде?

Македонски. На някой хубав ресторан, дето има благородни маджарски вина и лъскави Смарайдуци... разбираш? В „Петербург“! (*Смига му.*)

Хаджият. Ама с файтон!

Македонски. Да. Хайде в „Петербург“! А пък тия дърва да останат на Попчето и Мравката. Когато дойдат, нека познаят приятелството на Македонски. (*Излизат и притварят вратата тихо.*)

Няколко секунди тишина на сцената; чува се само сухо изкашлюване на Странджата.

Явление 3

Владиков и Дерибеев *влизат.*

Владиков. Няма никой.

Дерибеев. И свещта запалена. *(Поглежда в другата стая.)* Странджата спи.

Владиков. Да приказваме полека. Каква е тая гатанка? Македонски казал у мене, че ще дойде да ношува тука. Дохождал ли е, не е ли — не е известно. А аз исках да го видя. *(Разтрива си ръцете.)* Ама студ! Бе то тук имало дървца малко, я дай, Дерибеев, да накладем огнец. И нещастният Странджа ще замръзне... Тия господа, където и да са, тука ще дойдат. *(И двамата клякат да кладят огън.)* Тая нощ необходимо е да направим събрание в училището: известията от Русчук са много важни!... А! Собата се запали... Де ще са сега Бръчков и Хаджията?

Дерибеев. Дето винаги; на кафене „Галац“.

Владиков *(грее се)*. Слушай, гълъбче, я се затечи да ги извикаш. Там трябва да са и другите. Но оттук до „Галац“ има много път, вземи кола. На тия два франка.

Дерибеев *излазя.*

Явление 4

Владиков *сам.*

Владиков. Постопах се малко. Писмата от Русчук много важни. Работата оттаък Дунава била много напреднала. Искат ни да бъде готова четата до петнайсет дена! Тя ще чака сигнала на въстанието, приготвено вече, та да премине Дунава и подаде братска ръка на въстаниците... Нашият идеал приближава да се осъществи. Пак ще бъдем честити да развием левското знаме под българското небе. И слава богу. И момчетата ще се възродят. А то всички са се обърнали на вагабонти от бездействие. А аз? И аз се изовчих. Залибихме се с Евгени... За нея мисля все. И защо тая любов! Завчерашното ѝ писмо бе пълно с огън и страст... От страна на Крецулеска тя се е поуспокоила: той се умълча... За по-богата се блазни... Сега чувствавам, че една дума да ѝ кажа, тя е готова да побегне с мене накрай света; а пък аз съм способен за нея да ритна всичко — и революция, и отечество, и идеали, за които толкоз години страдам!

Не! Тая връзка ме плаши. По-добре, че се яви случайно да минем в България, о, по-скоро!... Сега чета трябва да устроим. Пари? Пари трябва, най-малко шестотин наполеона за оръжието и за другото... Няма ги! (*Мисли.*) Важен въпрос. (*Разхожда се развълнувано.*) Само един изход има. Други няма. Да, въпросът за мене е решен, по начало. Като нямаме пари, да ги заемем от ония, които имат. Който прави революция, няма право да се двоуми пред избора на средства. Най-достъпното е най-доброто. Една велика цел осветява всичките средства. Главното е да се сполучи. Светът, и сам господ, е партизанин днес на успеха. Добре, че имаме Македонски — той е безценна сила... Трябва да повикаме още сега Шандор Новицки, комуниста: той обладава разковничето, което отваря богаташки каси.

Спира файтон при вратата.

Кой ли ще да е? Дерибеев? Не може за толкова късо време да иде и да се върне: няма пет минути. (*Отваря вратата и се взира в улицата.*) Кой си ти?

Глас отвън. Вozач. Ваша милост ли викат Владиков?

Владиков. Мене. Кого докара?

Гласът. Сам ли си тука?

Владиков. Сам съм. Кой е в колата?

Гласът. Една млада госпожа.

Евгени влиза, наметната със скъп кожух.

Явление 5

Владиков и Евгени

Владиков (*слисан*), Евгени! Как? (*Прегръщат се бързо.*)

Евгени. Владиков, една минута само искам да ти говоря. Ах, боже мой, ах, боже мой!... Пак още!...

Владиков. Евгени, това място е невъзможно за тебе.

Евгени. Зная, дирих те у вас.

Владиков. Какво има?

Евгени. Важно нещо... за мене.

Владиков. Евгени, на един миг, пардон! (*Излазя навън. Чува се гласът му.*) На ти пет франка възнаграждение. Който и да дойде и поиска да влезе тука, кажи му, че господин полицейският комисар е вътре. Като си излезе тая госпожа, ще получиш от мене още пет франка. Разумя ли?

Глас отвън. Господ и пречиста майка божия да те поживят, боерино.

Владиков (*влязъл*). Елате до огъня! (*Потегля ѝ единственото сламено столче. Сنيшава гласа си.*) Какво е?

Евгени. Михаиле, ти ще ме вземеш за най-лекомислена мома. Това, дето правя, е цяло безумие...

Владиков. Евгени, не говори тъй, ти знаеш моите чувства... Казвай по-скоро! Евгени, ти си за мене идеално същество. Но кажи ми...

Евгени. Пак за Крецулеска! Крецулеско прави други ден, в неделя, официално предложение!

Владиков. Не може да бъде. Нали беше напуснал тая мисъл?

Евгени. Това и мене учудва.

Владиков. Просто откажи!

Евгени. Но аз ще огорча баща си. Той гради големи надежди върху тая богата сватовщина. Ти знаеш, че го обожавам. И той, и мама са хлъцнали от радост.

Владиков. Какво решаваш?

Евгени. Затова дойдох при тебе да ми дадеш съвет. Аз съм замаяна! Как да се отстрани това потресение в нашия дом?

Владиков. Евгени, ще ти разкрия с две думи моето положение и това ще ти обясни защо още тая минута не грабам такъв пленителен ангел и да бягам накрай света с него... Евгени, ние се готвим отдавна да минем в България със знамето. Случай се скоро представя: организуваме чета и аз съм се цял посветил на това дело... Върна ли

се жив от похода — нищо не може ни раздели през живота и ще делим заедно грижи, радости и идеали... Дай ръка...

Евгени. Милий мой! Герою мой!

Владиков. Сега за средството. Аз намерих средство!

Евгени. Кажу, Михаиле!

Владиков (*натъртено*). Ето какво: след два дена, нито след двайсет, нито след два месеца Крецулеско няма да направи предложението си. Ако стори това, баща ти, без да ти обади даже, ще му откаже.

Евгени (*зачудено*). Това е много загадъчно. Ах! Да не би в горещината си да прибегнеш до безразсъдности или заплашвания, или насилие над когото и да било?

Владиков. Бъди спокойна от тази страна. (*На себе си.*) Шандор Новицки ми трябва още тая нощ.

Евгени. Дълбоко ти благодаря! Сега аз да вървя! Нашите са на операта без мене. Аз се отскубнах от дома и дойдох да те подиря на училището — там слугата казал на возача, че си тука... Утре не можах да имам тоя таен разговор. А времето не търпи. (*Тръгва.*)

Владиков. Прощавай, гълъбо! (*Прегръщат се леко.*)

Евгени. Прощавай! Моята вечна признателност и вечна любов.

Владиков (*туря си шапката*). Аз ще те придружа до дома ти... (*Излизат.*)

На сцената няколко секунди тишина, през което време чува се гърмеж от кола, които се отдалечават.

Явление 6

Бръчков и Дерибеев

Бръчков (*вляз с Дерибеева*). Свещта гори, Владикова няма.

Дерибеев. Ето бастуна му.

Бръчков. Възможно е да се върне, па и другите ще ни намерят. Да почакаме. (*Греят се на огъня.*) Но де е отишел Владиков?... Казваш, че Македонски донесъл от България важни известия!

Дерибеев. Крайно важни.

В съседната стая се кашли.

Бръчков. Ниско, да не обезпокоим знаменосеца. Той гние мизерно тука, безпомощен. Богаташи имаме — тоя герой мре без лекар, без средства, без пригледвачи. Откак съм тука, аз хванах да оправдавам началата на комунизма. От една страна — разкош, от друга — мизерия! Не, тоя строй е безнравствен, невъзможен. Трябва да се разруши гнилото здание и да възтържествува всемирната правда. И колко жертви ней ще да се пренесат! В бащината си кантора аз виждах само България поробена; тука съм в свободна земя и виждам, че робството се простира на човечеството. Тираните не са само ония, които носят чалми. Тираните се крият и под цилиндра, и под расото, и в душата на всеки по-силен, който е такъв, защото тъпче по-слабия. Трябва труд, труд ужасен! Въз развалините на това общество да се съгради царството на равенството и на правдата!

Дерибеев (*стреснато*). Наполеон! (*Взема от пода жълтица.*)

Бръчков (*гледа жълтицата*). Наистина, наполеон. Отде са забогатели толкова Мравката и Попчето, та ръсят наполеони!

Дерибеев. Може би от Владикова е паднал.

Бръчков. Ще го питаме... Занесе ли уводния ми член в печатницата?

Дерибеев. Занесох още по обяд. Печатарят ми каза утре да му занесем осемдесет франка, инак няма да излезе тоя брой от Свободен дух.

Бръчков. Ще видим. Кажи му да не би да ми спре вестника, че ще го вземат чортовете. Аз ще му платя два броя изведнаж... Дека се бавят?... Аз искам да се видим, па да ида у дома да се захвана за работа. Има три дописки да напиша: от Плевен, Пловдив и Видин. Само плевенската съм захванал. Ти не можеш ли ми помогна? Напиши една дописка от Видин!

Дерибеев. Какви новини да туря там?

Бръчков. Тури, че еди-кого си заклали, че еди-кому си обезчестили турци дъщерята, че еди в кое село заптиета подпалили две къщи и изгорили живи осем души българи — туряй и имена... Всичко, каквото можеш, страшно тури... То все вярно ще излезе за Турция.

Дерибеев. Аз имам едно нещичко вече. Дали ще има място в тоя брой?

Бръчков. Какво имаш?

Дерибеев (*срамежливо*). Написал съм една поезия против Петреска, защото завчера ходих да искам абонамента за Свободен дух, а той ме изпъди.

Бръчков. На такива повлашени животни се отговаря не с поезия, ами с юмрук в муцуната. Ти как-как гледай утре да събереш няколко абонамента да платим барим половината на печатаря и да променим счупеното стъкло на прозореца, че страшно духа студ, пък соба не палим, та не мога да държа перото.

Дерибеев. Ако евреите додат пак за нещо вехто, да им продам ли?

Бръчков. Та какво имаме? Всичко сме продали — и вехто, и ново.

Дерибеев. И от вересиите на Изгубена Станка нищо не можем да приберем... Защо не пишеш на баща си да ти прати пари? Все така ли ще гладуваш?

Бръчков. Не искам да му се моля.

Дерибеев. Защо? Син му си.

Бръчков. Срам ме е. По-добре умирам от глад, но безхарактерност не направям.

Дерибеев. Но какво ще правим най-после?

Бръчков. Тая пролет без друго ще има чета. Аз ще вляза в нея и ще мина в България.

Дерибеев. Дай боже, и аз... (*Разгръща хартия.*) Бръчков, да ти прочета поезията.

Бръчков. Какво си писал? Ти си бил поет, а?

Дерибеев (*свенливо*). Дал ми господ талант; но съм много срамлив естествено, та не смея да изляза пред публиката.

Бръчков. Хубаво правиш. Талантът винаги върви заедно със скромността.

Дерибеев. Аз само не обръщам внимание там в погрешките на изречението в стиховете... на поезията, а в ритмите и стъпките като вода отива. То е една сатира, разбираш? *(Чете.)* „На господина Димитро Петреско, български изверг и лояв толум!“ Как ти се струва заглавието?

Бръчков. Твърде рязко. Остави само „На г-на Петреска, браилски нотабил“. Тая титла му стига.

Дерибеев *(чете)*.

А бре, байно ле Петреско,

а бре, пиле румънеско!

Мозък няма в твойта тиква!

Гарга ли си, или чавка,

та продаде твойта рода

зарад топла мамалига?

Бръчков *(ослушва се)*. Идат!

Дерибеев. Бръчков, не им казвай нищо за наполеона, че тия гладни зверове ще искат да го разделят на всички. *(Скрива ръкописа.)*

Явление 7

Горните; Македонски и Хаджият *(влизат)*

Македонски *(спуца се към Бръчкова)*. Владиков!... О, той бил поетът! Здравствуй, Бръчков! Много ти здраве от Мидхад паша! *(Прегръща го, целуват се в устата.)*

Бръчков. Добре дошъл! Чакахме те!

Македонски. Ама дека Владикова? Като минавахме край кафене „Галац“, обадох ни, че тука ни чака, и за да го направим да не ни чака, взехме файтон. Разорихме се за него, а го няма.

Бръчков. И мене викали, дойдох, няма го. Огънят запален, свещта свети, няма никой!

Хаджият *(към Македонски)*. Аз нали ти казвах? Той ще е бил в оня файтон, дето го срещнахме в улица „Боярская“!

Македонски. С лъскавата ли влашкиня? Не ставай будала. За кого взимаш ти Владикова? Викна ни на важно събрание, ида от Русчук, а той с лъскави ще се разхожда! Да беше той, щеше да ми се обади — нали го извиках?

Бръчков. Македонски, сега право от Русчук ли идеш?

Македонски. От Русчук, минах през „Петербург“ и оттам тука.

Бръчков. Та и да ми не кажеш това, аз щях да позная, че идеш от някоя гостолубива станция, очите ти светят като брилянти...

Македонски. Да, в „Петербург“, гълъбче, вечеряхме. И пийнахме малко шампанско.

Хаджият (*тупа го по гърба*). Македонски, магаре не ставай, не лъжи! У тебе пари за шампанско — краставици. (*Влазя в другата стая.*)

Македонски. Бръчков, ти помниш ли едно време, че ми зае десет наполеона?

Бръчков. Кога съм ти заемал?

Македонски. Припомни си, когато играхме на книги на скелята и аз те обрах?

Бръчков. Ти ме надигра просто.

Македонски. Аз те обрах просто: ти не знаеше, че играеш с първия комарджия. Най-напред ти дадох да спечелиш, за да засладиш... както хвърлят на рибата въдица със стръв, па после в пет минути ти се издължих и взех и твоите десет наполеона. И до днес ме бори съвестта за тая моя магария. На ти ги, че ми тегнат. Ти имаш нужда.

Бръчков. Ами и тебе трябват?

Македонски. Аз имам много: няма да правя от тях калдъръм я?

Бръчков. Хай да си жив и здрав, тамам ми трябваха за вестника.

Кашли се в съседната стая.

Македонски. Да идем да го видим.

Хаджият (*излазя от Странджовата стая*). Недей, той кашли насъне.

Бръчков. От представлението насам се разболя сериозно. Простуди се оная нощ.

Македонски. И лекарства не взима! И в това студено място лежи! Нашите крастави богаташи... *(Към Дерибеева.)* На ти пет наполеона бре и утре Странджата да бъде пренесен в един добър, топъл хотел, па викай най-прочутия доктор, пари аз ще дам.

Дерибеев. Добре. *(Изважда ръкописа.)* Бръчков, слушай, ще ти прочета сатирата за Петреска, та ако я одобриш за тоя брой.

Македонски. За Петреска ли? Дето се влашей? Това магаре трябва да го вкараме в правия път; я чети, чети!

Дерибеев *(чете отначало).*

А бре, байно ле Петреско,

а бре, тиле румънеско!

Мозък няма в твойта тиква;

гарга ли си, или чавка,

та продаде твойта рода

зарад топла мамалига?

Македонски. Не, не, тука не е добре „та продаде своята народност...“: как беше другият стих?

Дерибеев *(чете).*

Мозък няма в твойта тиква.

Гарга ли си, или чавка?

Македонски. То чух един път. То и така, и така — яде се...

Хаджият. Според мене или гаргата е артък, или чавката.

Македонски. То когато е в поезия, не само гарга или чавка могат да турят, но и чучулиги, за да уйдише стихът. Ти на краставичар краставици не продавай.

Дерибеев *(следва).*

Та продаде твойта рода

зарад топла мамалига!

Македонски. Тия ги не бива; де е рода, де е мамалига?

Хаджият. Ба, хубаво е, хубаво е, как да не иде? Рода-а... Мамалига-а-а-а — видиш, все на „а“ свършва. Карай, Дерибей!

Дерибеев (*чете*).

Твойто шкембе а бре, ското,

със сюрмашки гоиш пото.

Бре, Петреско...

Македонски (*пресича го*). Тссс!... Ти, брайно, си учил поезията на решето. Да прощаваш, ама Генку Лажуняка, дето свири на цигулка в Барбовата механа, по-хубаво ги гласи от тебе. Бръчков, ти като майстор кажи му, че не е поет, ами пуяк.

Бръчков. Туй да оставиме за друг път, а сега да се занимаем със скъпия си гост. (*Към Македонски.*) Е, казвай сега ново-вехто? Мисията благополучно ли се изпълни?

Македонски. Всичко, всичко ще ви разправа. Чудеса! Кога се сберем всичките: не ща да повтарям всекиму отделно страшните си митарства на отиване и на връщане!...

Бръчков. Как, налита ли на някои опасности?

Македонски (*смее се*). Ха, ха, ха! Опасности. Отде намери тая благичка думица?... Иди отвори на Владикова дебелия лексикон и дири някоя дума, по-голяма, по-страшна, по-удивителна, с хилядо многоточия и запетаи! Опасност? Опасност не видя бай ти Македонски, ами смърт, бездна, ад, ужас и прочие, и прочие — нареди ги ти останите — понеже си поет... Когато на заседанието тука мислеха кого да изберат и пратят в Русчук, до тамошния комитет, ти помниш? Плачеше тебе да упълномощат. (*Изблещува се комически.*) „Аз предлагам услугите си!... Моля мен удостоете!“ Аз право ти викнах тогава да си налягаш парцалите и да си пишеш песните, а не да се месиш в работи, които само за Македонски са дадени... А бе, че ти само да се беше намерил на замръзналия Дунав, по среднощ, и да видиш, че се отворила пред краката ти оная черна бездна и бучи, а пък ти трябва да я минеш, тебе щеше да се пукне злъчката, ако не би замръзнал по-рано от студ. Она дунавски вятър така брулеше, та пукаше и камъните. Една ока студ би изстудила пъкъла! Е, спирам се насред Дунава. Пред мене се чернее дълга, додето ти гледат очите, реката, която оставили помежду си ледовете на Дунава... Не широка много, но да се прескочи невъзможно. Бучи като ламя. Спирам се, мисля. Ти

какво би сторил, поете, а? Върнал се би да спиш в някой топъл гюргевски хотел. С невъзможността бори ли се човек? И никой не може да те укори, защото на глупава смърт никой не отива. Македонски мисли, мисли, па се повръща назад към брега.

Хаджият. Разбира се, какво ще прави? Животът е мил, и да умре човек, ама барим да знай...

Македонски (*пресича го сърдито*). Мълчи бе, хапльо... Ха, повръщам се назад, по леда пак, излизам на брега и мисля какво да предприема.

Хаджият. И намисли да идеш в Гюргево да спиш в хотела на дебелата Маргиолица...

Македонски. Ще ти счупя устата, пунгаш! Когато се приказва за високи и дълбоки работи, недей меси в тях маргиолиците... Бъди сериозен човек и дай си тука клепоухото внимание.

Странджата (*вика извътре*). Удряйте, юнаци!... На месо! Удряйте!... Убиха султана.

Всички се ослушват.

Бръчков. Странджата бълнува. Да го не бутаме.

Македонски (*по-ниско, на полека-лека неусетно повишава гласа си*). Да, мисля какво да предприема, за да мога тая нощ аз да бъда на оня бряг, додето е още тъмно, за да ме не зърнат турските караули. Гледам, пред мене се чернее колиба. Гледам по-харно — дъсчена колиба и покривът — дъски. Изведнаж ми хрумва на ума... Бре, чакай да видим тая работа... Отивам, слушам: няма никой... хващам една дъска от стряхата и я откъртям — пущината изпраска и измяка като една котка, кога я настъпили на опашката. Хоп, отваря се вратата, излиза един по-едър от мене влах. „Домнуле, какво взимаш оттука?“ И грабва ми дъската от ръцете... „Домнуле, казвам му, на ти два франка, остави ми тая дъска...“ Разбирате, искам по благороден начин да се споразумеем... Кучето недно не ще пари и дъската не дава. Гледам аз, тоя глупец ще ми попречи... Задърпах дъската насила да я взема... Хъ-ъ: не пуца... като закована стои в ръцете му. Завика: „На помощ! На помощ! Разбойници!...“ Тука вече видях, че работата става опасна, тласна го, поваля го на земята, стъпна му с един крак на гърдите и измъкнах лесно дъската... Той все вика, като заклан. Па като вдигна дъската, като я стоваря по главата му с всичката си сила... Той премря. Не пошукна вече.

Хаджият. Що уби човека за една дъска? И що ти беше?

Македонски. Отваряй си хубаво ушите: влахът не умря, а примря, а пък дъската ми трябваше за мост.

Бръчков. А-а-а! Браво! Каква идея! Гений!

Македонски. Пресуши ми се гърлото, тука няма ни отрова; да бяхме у Владикова, в долапа все има по някое шише вино или коняк... *(Хваща машинално шишето със свещта и го поглежда.)* Тогава се връщам пак на Дунава, на реката... Полека простирам дъската, а-а-а, стигна! Ама повече няма. Едвам се крепи на оня край и на тоя... Отдолу — бездната!

Бръчков. Аз просто треперя при самата мисъл за тоя риск. Е, мина?

Македонски. Прекръстих се — аз пръв път се прекръстих в живота си — и с божия воля минах.

Бръчков. Ти си герой, Македонски! И вече слава богу?

Македонски. Чакай... Пък на връщане прескочих бездната. Зад мене пицяха куршуми... Но да карам с ред. Когато излизам на русчушкия бряг — тъмно, пусто. Наблизко се чернее един човек и ходи с пушка на рамо. Войникът от караула! Веднага се сгушам и свивам на земята в една трапчинка. Той, проклетникът, чул стъпките ми. Приближава с пушката и пита: „Ким-дър о?“ — Кой е там?

Бръчков. Ей богу, приятно положение, не ще дума.

Македонски. „Ким-дър о?“ — пита втори път.

Явление 8

Горните; Попчето, Мравката (влизат)

Попчето *(пули се към огнището с уплашен поглед).*

Мравката *(спира се като истукан, па плясва над глава ръцете си отчаяно).*

Македонски *(към тях ухилен).* Добър вечер! Много ви здраве от баба Тонка! *(Подава ръка на Попчето.)*

Попчето *(не приема ръката му, а изглежда всичките зверски).* Кой запали огъня?

Мравката *(в изступление).* Кой счупи вратата и влезе тука? *(И двамата се спущат и ровят със злоба пепелта в собата.)*

Бръчков (*учуден*). Каква е тази комедия?

Македонски. Нищо не разумявам.

Хаджият. Цяла комедия.

Попчето (*опулено ги гледа*). Македонски, ти ли влезе тука най-напред?

Македонски. Аз преди половин час дойдох тук и заварих Бръчкова и Дерибеят.

Бръчков. Да, така е. Македонски, я следвай историята!

Дерибеев. Ние заедно дойдохме с Владикова и намерихме вратата отключена, свещта гореше... Чакахме вас, мислехме, че сте излезли за кратко време някъде.

Македонски (*посочва с очи Мравката и Попчето на Бръчкова и прави знак с ръка, който изобразява поднасяне чаша към устата*).

Хаджият (*смига лукаво*). Да, да, яко нарезаша ся...

Мравката и Попчето. Ами кой запали собата?

Дерибеев. Ние с Владикова.

Попчето. И като туряхте дръвата, нищо ли не видяхте в огнището?

Дерибеев. Нищо. Пепел.

Попчето и Мравката (*бият се по главата с две ръце и въздишат*).

Дерибеев (*ниско*). Всичкото това пышкане и отчаяние и примиряване за един калпав наполеон... Да им го хвърля, та да ги не гледам как се кривят като луди хора. (*Високо.*) На, на! Вземете си жълтицата, па да престане тая история... (*Хвърля наполеона на земята.*) Аз мислех, че от Владикова е паднал.

Македонски. Таза една жълтица ли била всичката работа? А бе защо ми не казахте, та да ви дам пет, та само да не смущавате важния разговор! Сребролюбци недни!

Попчето (*грабва жълтицата*). Една жълтица само? Отде я взе?

Дерибеев. При собата.

Попчето. Само тоя наполеон! (*Спуска се и го хваща за гушата.*) Кемерът! Кемерът! Целият кемер!

Мравката (*и той се хвърля връз Дерибеева.*) Кемерът!

Македонски. Какво е това? Луди ли сте? Пияни вагабонти недни! (*Спуска се с Хаджият да отървават Дерибеева.*)

Бръчков (*спуца се към куна*). Господа! Господа! Безобразие! Назад! Какъв кемер сънувате? (*Отървават Дерибеева.*) Аз сам видях, че една жълтица намери, мислехме, че е от Владикова. Щяхте да го удушите. (*Към Дерибеева.*) Повредиха ли ти нещо гушата? Я виж какво посиня от пръстите им.

Дерибеев. На гушата ми няма нищо, ами ми разкъсаха с краката си сатирата, пък копие нямам от нея.

Бръчков (*към Попчето и Мравката*). Па какъв е тоя кемер? А бре!... Завчера някои са обрали и давили в митрополийската градина един турчин! Да не сте вие? Тогава всички сме компрометирани!

Хаджият. А!... Полицията е ходила днес да търси някого в Странджовата кръчма. За тях ще е!

Македонски (*смутено*). Вие ще ми изгорите душицата! Покрай вас и на моята чест ще падне петно.

Попчето и Мравката си приказват ниско и живо.

Попчето. Няма никакъв кемер, ние се шегувахме. (*Излиза с Мравката.*)

Дерибеев. Проклетници, щяхте да ми изтръгнете гръкляна и ми разкъсахте поезията. (*Търси ги с поглед.*) Ах, бегаха!

Хаджият. Тропа някой! (*Отваря вратата и приказва с някого.*) Училищният слуга. Владиков пратил да ни викат по-скоро. Ще имаме събрание там.

Македонски. Знам защо е. Хайде по-скоро.

Бръчков. Ами де се запиляха Мравката и Попчето?

Хаджият. Казали на слугата, че там отиват!... У Владикова бил и русинът Шандор Новицки.

Македонски (*на себе си*). А, комунистът? Обичам го този брат аз. Няма от него по-изкусен хирург да прави операции на железни каси. Протомайстор по занаята: само

като погледа касата, тя се отваря. Наша милост цървулите не може да му върже. Метани му чина до земята... Сечивата и инструментите му, да ги видиш, да се смаеш... Защо го е викал? А, ще има нужда от операция. Да спи куче под камъче...

Тръгват всички.

Бръчков. Вървете, аз ще остана при Странджата, доде дойде Крумов — не можем да оставим болния. Аз ще и поработя на тая маса — за уводния член.

Македонски. Тогава сбогом, да вървим!

Излизат.

Явление 9

Бръчков и Странджата

Бръчков (*сяда на масата. Чува се пак кашлица*). Странджата спи спокойно. И когато не кашли, той бълнува. И все Стара планина и байраци види. Жизненият огън напуска тялото му, само идеалът поддържа живота и изнурените му гърди и туря блясък в погледа му. (*Става и ходи.*)

Странджата (*подава се изсърнал и бледен*). Кой бяха тука?

Бръчков. Момчетата, отидоха у Владикова. Там има събрание. Как си сега?

Странджата (*сяда тежко на кревата*). Бръчков, аз отивам.

Бръчков (*приближава го*). Отиваш, няма никъде да отиваш: всички ще отидем в България и скоро, с воля божия... Стегни се.

Странджата (*в безсилие*). Право ти казвам, пътник съм, чувствавам.

Бръчков. Детинщини приказваш.

Странджата. Юначе, благодаря ти, че се намери при мене. Тежко се умира на чужда земя. Не ме оставяте само вие, голите и нещастните като мене... А България още не е свободна. Какво носи Македонски? (*От безсилие обляга се на възглавницата, но пак отваря очи и се поизправя.*)

Бръчков (*тихо*). Не се вълнувай. Бъди спокоен, моля ти се.

Странджата. Благодаря ти, благодаря, братко мой. Аз скоро ще престана да се вълнувам, няма да ме има вече.

Бръчков. Това ще бъде с всинца ни, по-рано или по-късно. Само че твоето име ще остане славно. Ти си един герой!

Странджата. Ах, Бръчков! Бръчков. Ти си честит поне, че ще умреш — когато умреш — с тия славни резки на лицето и с тия хубави възпоминания в сърцето.

Странджата (*брише си очите с ръка, после хваща ръката на Бръčkова*). Виж, Бръчков... как да ти се отплатя за твоята милост и добрина. Ти ме не остави толкова дена става, като син ме гледаш. Аз нямам нищо освен няколко паници, те не струват нищо. Нямам нищо какво да ти оставя за спомен.

Бръчков (*покъртен*). Оставяш ми твоя пример.

Странджата. Да, имам една връзка там в дъното на ковчега. Една връзка от дълго време турена. Там съм скрил две много скъпи неща. Нека бъдат и за тебе скъпи, Бръчков... А де са моите другари? Де Владиков? Де Македонски? Де Попчето? Искам да ги видя сега!... Юначе, иди извади ги, да ги видя, преди да умра... Ах, сладка е смъртта за отечеството!

Бръчков (*полека отива до ковчега, отваря го и изважда една връзка. Той предпазливо развързва кърпата и измъква една овехтяла хартия и една дрипа*).

Странджата. Това са. Познаваш ли какви са тия работи, Бръчков? Хартията е най-първият мемоар на букурещкия таен революционен комитет. Той беше пратен на султана. Тоя мемоар потресе цяла България, помниш? След мемоара и ние влязохме в България, с Панайота. Ох, де са ония времена!

Бръчков. Това е един скъпоценен спомен.

Странджата. А дрипата, дето я държиш, то е къс от знамето, което развявахме в Балкана. Прочети там словата какво пише.

Бръчков (*внимателно гледа*). „Свобода или смърт“. Това е една светиня, Странджа!

Странджата. Дай, Бръчков! (*Поима двете неща от него и ги целува просълзен*.) Вземи това от мене подарък. Помни Странджата! Умри за България — аз не можах да умра за нея! (*Пада на леглото в несвяст*.)

Бръчков. Прималя пак от вълнение! *(Коленичи до леглото и целува повесената ръка на Странджата. Няколко време тишина.)* Боже, боже, ето как умират горките! Цял живот посветил на отечеството и сега умира в чужбина! *(Целува му пак ръката.)*

Явление 10

Горните и Македонски

Македонски *(влезя буйно. Към Странджата).* Нося ти радостни известия! Султан Азиз ще бъде убит!

Бръчков *(става, прави му знак с ръка).* Тихо, в несвяст е.

Странджата *(отваря очите слабо).* Ах, ти ли си? Добре дошел! Какво рече? *(Поповдига се.)*

Бръчков. Не се вълнувай.

Македонски *(целува се със Странджата по устата).* Странджа, да те зарадвам: имаме сега един кемер със сто наполеона! Моралият тръгва утре за Цариград!

Странджата *(повдига се още).* Ще бъде убит?

Македонски. Да!

Странджата *(живо).* Слава богу! Слава богу? Тиранинът убит!... Какво ново от Русчук?

Македонски. Готви се! Въстанието е решено? Ние скоро минуваме Дунава!

Странджата *(скоква бързо).* Въстанието казваш?... В България въстание скоро?... Ние минуваме?... О, боже, подръж ми душицата!... Силица ми дай, боже! България ще бъде свободна! Борба! *(В изстъпление.)* Напред, юнаци!... Лейте тиранската кръв!... Знамето, знамето де ми е?... Левът! Левът!... Народът се бие... Балканът ехти! Огън! Огън! Огън!... Дайте ми знамето бре!... Ей го, развява се!... Тираните бягат пред нас. Удряйте!... Момчета, Странджата е сред вас... Странджата умира! Куршумът гърдите му разпра... Умирам! Свобода или... *(Пада мъртъв.)*

Бръчков. Умря! *(Той и Македонски коленичат пред безжизнения труп.)*

Действие пето

Явление 1

Сцената представя отделна стая в буфета на букуреицката гара. По стените железопътни обявления на румънски и френски езици, образът на княз Карла; маси, по тях чаши за бира и там стоят неколцина души, мъже и жени. Прислугата влиза из една врата, а посетителите из друга.

Гробев, Христович и Говедаров

Гробев (*влиза с Христовича*). Влакът днеска щял да пристигне късно, един час по-късно... Да бях знаел, да не бързам. Трябва да се чака. (*Сядат.*)

Христович. Тия закъснения често се случват от няколко време насам... Както и да е, довечера си в Александрия. Да пием по една бира. (*Чука на масата; на гарсона, който влиза.*) Три хладни пива... Горещо. (*Брише се.*)

Гробев. Страшно пече днес... Ти кога ще се върнеш в Браила?

Христович. Други ден навярно.

Гробев. И днес ще стигнат руски доброволци. Войната между Сърбия и Турция официално не е обявена, а московците ваят ли, ваят.

Донася се бира.

Христович. Разбира се, кой е главнокомандующият в Сърбия? Генерал Черняев.

Гробев. Сега да ги видим нашите чапкъни? Да ги видя сега на работа? Сега да им видим народните чувства. Толкова години става ни глушат с патриотизъм!

Христович. И аз вчера думам същото на Манолева: всичките ще останат тука да политиканствуват... А Сърбия, може да се каже, най-много на българите се надява.

Гробев. Де им е въстанието? Сториха само да се изколят сто хиляди невинни българи! Въстание! Помия! Питаха ли някого, като правиха въстание? Представете си, вчера не — завчера — иде някой си Македонски — вагабонтин, в кантората. „Що дириш?“ — питам го. Каже: „Помощ искам за няколко бедни хъша, които ще идат доброволци в Сърбия.“ Ха-ха-ха! Чувате ли? Македонски някой си търси пари за бедни доброволци! Тия хора не се срамят, като лъжат! Изпъдих го.

Говедаров (*седи на друга маса с вестник в ръка и често поглежда на беседующите*).

Христович. Тоя Македонски е цял разбойник. Нали ме дави и мене?

Гробев. Знам... Бербанти! Срам те е да се кажеш, че си българин.

Говедаров. Не хулете така тия нещастни хорица. Спомнете си, че и Македонски се би в България.

Христович. Моля ви, господине: като се би, какво направи?

Говедаров. Все повече нещо, отколкото вие и аз, които седим спокойно в Букурещ и за да убием времето, клеветим народните мъченици.

Гробев *(сочи на прозореца)*. А бе да не бъде оня там високият с ризницата, дето разправя нещо с ръце? *(Гледат и двамата по същата посока.)*

Христович. Ах! Той е Македонски. Каква е тая ризница.

Говедаров. Той отива доброволец в Сърбия.

Гробев. Там има още няколко души дрипливци наши.

Христович. Да, знаете ли кои са тия? А, прогос, това ще изстуди ентусиазма на господина Говедарова за „народните мъченици“! Четворица — видиш ли ги? — са пуснати преди един месец из затвора в Браила, дето лежаха цели четири години. Влизат в кантората на Крецулеска, отварят с някакви си инструменти касата му и отнасят около две хиляди наполеона в пари и бонове.

Гробев. Ха-ха, чухме тогава за тая кражба, тя направи голям шум.

Христович. Не можа да се улови само майсторът им за трошене каси, някой си руснак, Шандор Новицки... От тоя срам цяла година в Браила се сърдех, ако ми кажеха българин... А другият им тартор, някой си Владилов, го съдиха, но го оправдаха, че нямамо улики против него. Стоя само шест месеца предварителен затвор. А всеки знаеше, че той беше даскалът им. Веке оттогава изгуби се този господин... Само тия четворица си изтеглиха цялото наказание. Аз най-много ми е жално в тях за сина на Бръчкова, от Свищов, търговец почтен и пръв. Хлапак на два̀сет години: изгалатиха го, та побягна от баща си и се пропадиса момчето с тия вагабонти.

Гробев. А тоя Македонски беше ли и той с тях в тъмницата?

Христович. Само три месеца стоя там: кога да стане обирът, същия ден той беше запрян, задето ме дави. Късмет има... Любопитно е, че той, откак го пуснаха, ходеше

всеки ден при другарите си да ги нагледва, да им носи бунтовни брошури, ядене, тютюн и други такива. А не работеше нищо! Отде взимаше пари да им купува такива слободии? Разбира се, от крадените пари.

Гробев. Сега ни лук яли, ни на лук мирисали.

Христович. А знаете ли в трибунала какъв мотив представиха тия почтени господа за кражбата?

Гробев. Какъв?

Христович. Представете си: изповядали, че целта им била патриотическа, народна! Да дойдат да те съблечат гол в името на народа! Днес всичките благородни думи са в устата на нехранимайковците.

Гробев. Не откраднаха ли и мене лани новия ми цилиндър в градината на Ставри и го изпиха в една кръчма за народна слава! Простуди ми се главата, доде го дирех.

Христович (*към Говедаров*). Е, господин Говедаров, насмивахте се със случката с Гробева? Нали е смешно? Какво казваш ти по повод на тия „народни мъченици“, които чупат врати и пробиват железни каси, уж да въоръжават чета някаква!

Говедаров. А това беше истина: вие не бихте дали счупена пара за такава цел; те и сега, видиш ли, тръгват за сръбската война, всичките.

Гробев (*назира*). А бе наистина, някои с чантички и с левчета по шапките!

Христович. Маскарад цял. В Сърбия, като идат, ще останат по механите.

Гробев (*гледа към буфета*). Кавга вдигнаха там с някои чужденци. Идат насам и викат.

Христович (*става*). Скандал! Скандал! Ей ги и тука пияни. Да излезем, Гробев!

Излизат.

Говедаров (*сам*). Не мога да удържа възмущението си, когато слушам такива бездушни хора. Малко ли бяха страданията на момчетата? Поне сега — малко повече великодушие! (*Гледа към кулисите.*) Но каква е тая работа! Какво викат!

Явление 2

Говедаров, Македонски, Бръчков, Хаджият, Попчето, Мравката (влизат). Македонски в арабийски дрехи и с арнаутска пушка; другите — в бунтовнишко облекло)

Македонски (*продължава разпалено да вика, като прави силни ръкомахания някому в кулисите. В лявата ръка държи лист*). Гаврите се, а? Туркофили! Варвари! Срам на европейския народ! Ако ви чуя още един път да викате: „Вива Абдул Керим!“ — ще ви ступа зъбите, да помните кой е Македонски... Или бъдете християни, или се махвайте оттука да ви не гледам. България гори, а вие се гаврите и крещите: „Вива Туркия!“ Ще видим вашите туркиански герои каква ще я одрискат, ще ги смажем до един... Да живеят генерал Черняев!

Попчето (*удря по масата*). Долу Турция!

Глас (*из кулисите*). Варвари булгари!

Хаджият (*удря сърдито по масата*). Долу! Долу! Долу!... Позор!

Мравката. Вива България!

Келнерите се стараят да ги умират.

Бръчков (*в изступление спуща се нататък с издигнат юмрук*). Злодейци!

Безсрамници! Африканци!

Говедаров (*приближава го*). Бръчков, моля те, остави се!

Бръчков (*дърпа го*). Остави ме, Говедаров! (*Спуща се.*)

Говедаров. Бръчков, помисли си, че подир малко тръгвате. И билети взехте. Ако ви задържи полицията поради скандал, ти, най-малко, ще се вайкаш после. Вразумете се, господа. (*Към гарсона.*) Пиво!

Явление 3

Горните и двама руски доброволци (*влизат в кители от сиво платно, препасани с ремик, с бели фуражки с кокарда. Кланят се на хъшовете и сядат на една маса*)

Бръчков (*обърнат към русите*). Да живеят славянството! Да живеят велика Русия!

1-й русин (*на другаря си*). Вот что, брат, здесь тоже русские люди, что ли? Ну-ка, не понимаешь?

2-й русин. Как же, они наши братья болгары.

1-й русин. А мы куда же теперича, граф? В Сербию собственно или в Болгарию будем драться?

2-й русин. Как же, в Сърбию идем, конечно. Да оно едно и тоже.

Попчето (*към Македонски*). Дай, Македонски, да прочетем пак притурката.

Хаджият. Война вече! Бой при Бабина глава!

Македонски. На телеграмата, четете по-напространно. Прибрах я от Христовича.

Победа! Победа! (*Поздравлява русите повоенно.*) Братушки! Здравствувуйте! Да живеят генерал Черняев, славният герой! Сърбите победили!

1-й русин. Здравствуй, брат болгарин! (*Ръкуват се*).

Хаджият (*чете листа заедно с другите*). Славна победа!

Македонски (*към русите*). Братушки, днес по железницом в Сърбиянски бой!...А вие?

2-й русин. Да, и мы тоже в Сърбию.

Македонски. Да живеят! Да се познаят: Македонски! (*Ръкува се.*)

2-й русин. Граф Кушаков. (*Към гарсона.*) Пиво!

Бръчков. Братя, изпълни се накрай нашата надежда... Аз до последната минута не вярвах в такава велика радост. От Сърбия — в България, право! В свещената наша земя! А де остана нашият студент? (*Излиза.*)

Донесат пиво.

2-й русин (*вдига чашата*). Пью за успех славянского дела! Пью за обеих меньших сестер России, Болгария и Сърбия! (*Чукат се.*)

Македонски. Да живеят Русията! (*Към русите.*) Братушки, можем вас поцаловат? Сердцам нашим скачае от радост... Може? (*Прави знак, че желае да се целува с тях.*)

Русите. Как же, давай! (*Прегръщат се с него и се целуват в устата.*)

Македонски. Да сте живи! Здрав ли е цар Александър?

1-й русин (*взира се приятелски ухилено в Македонски*). Какой добрый молодец! Славный!

Македонски (*тупа се в гърдите*). Да, Македонски славен! На двама турака отрязал главом. (*Прави съответственото движение с дясна ръка.*)

Чува се свирка от влак.

Говедаров. Тоз е гюргевският трен, а вашият подир половина час ще пристигне... Да идем на перона да погледаме, някои наши може да стигнат. *(Хъшове и Говедаров излизат.)*

2-й русин *(на другаря си).* Вот воодушевление небивалое! Здесь тоже самое, что и у нас. Вся Русь вздрогнула за славянских братьев... На здоровье! Надо мне послать депешу Юлии Михайловне, что благополучно прибыл в Бухарест. *(Стават.)*

Явление 4

Двама руси, Владиков и Бръчков (влизат. Владиков облечен като русите)

Бръчков. Слава богу, какво щастие; да се случи да пристигнеш тъкмо днес, та да пътуваме заедно. Всички полудяхме от радост, като те видяхме... след толкова години.

Владиков. Сега се пак събрахме и няма да се разделим. Великото поприще се отвори за нас. Борбата се захваща, която ще измени съдбата на Балкански полуостров. Това е началото на края...

Бръчков. Ах, велик час дочакахме. Жално, че не е жив сега Странджата... Не бе честит, горкият! Дойдоха още двама другари, да ида да кажа на Говедарова да им извади билет. За тебе да извадим ли?

Владиков. Моят билет важи от Москва до Кладово, до Сърбия, плати ми го славянският комитет.

Бръчков. Та и нашите той ги плаща, и разноските ни. *(Излизат.)*

2-й русин *(към 1-й русин).* Пойдем депешу дагь. *(Поздравляват Владикова. Излизат.)*

Явление 5

Владиков, после Попчето и Катинка

Владиков *(сам).* И тъй, отивам пак с моите стари другари. Възхитих се, като ги срещнах тука. Сякаш че сме се наговорили... Когато минувах край Браила, сякаш да се отбия там, да видя и Евгени, да й кажа сбогом, може би последно сбогом... Не дръзнах! И продължих пътя си. Срам ужасен ме е пред това момиче. Оправдаха ме, но обществото не ме е оправдало. Тежката му присъда аз я чета и чувствавам във всички очи, които ме познават. Тая мъка ме накара преди три години да забягна в Русия...

Наконец, ето часът да пролея кръвта си честно! Но нея, нея! Да умра, без да я видя! Без да се оправдая?... Нямах кураж да се отбия в Браила... Та и щеше ли да допусне да приказвам с нея? Аз я избавих от Крецулеска, но аз не съществувам за нея. Моят спомен ще изкарва на челото ѝ червенина... Каква подла фигура съм пред тая доверчива, благородна девойка! А аз и на тоя час обичам я страстно, обичам я! Пропаст, като ад дълбока, ни дели, но аз я обичам. В Русия съм бил — за нея съм мислил. И защо аз, глупец, не отидох в Браила? Тя би разбрала, че не съм злодей, тя би ме повярвала и казала ми би една сладка дума на прощаване... И аз, като с два-сет крила, щях да хвърча към бойното поле... Но да ида при Говедарова.

Попчето (*вляз*). Всички се радваме, Владиков. Пак другарски, на нов подвиг...

Владиков. Да, Попче, и този подвиг е наистина благороден, чист от всякаква кал... От него няма да се сраим, както от оня...

Попчето. Остави тия сега... Ами де е Говедаров? Аз него търся.

Владиков. Да, и аз отивам при него. (*Изляз*.)

Попчето (*сам*). Аз жалия тоя Владиков. Как е гузен! Сякаш че товар го притиска... Ами той знай ли, че тука е Евгени Добревич?

Катинка (*вляз*). Господин Христович си забравил тук омбрелата. (*Дири. Вижда Попчето.*) Ах, Василе!

Попчето (*подава ѝ двете си ръце*). Катинче, благодаря, че ме изпращаш. Ти си и хубава, па си и любезна. От колко време не съм те видял?

Катинка (*радостно*). Едно цветенце? (*Подава му цвете от глава.*) Ами аз сега срещнах господин Владикова! Той бил тука!

Попчето. Заедно ще вървим... (*Нежно.*) Това цветенце в пазвата ще го имам всякога!... Но да намеря Говедарова. Довиждане! (*Бързо изляз.*)

Катинка. И как е весел! А мене ми се плаче... Таквиз са мъжете... (*Пипа си главата.*) Защо му не дадох тоя по-големия трендафил!

Явление 6

Христович, Г-жа Добревич, Евгени и Катинка

Христович *(влязъ заедно с госпожа Дрбрович и Евгени).* Седнете, седнете да се прохладим с нещо. Какво желаете? *(Към Катинка.)* Катинке, намерих я!

Г-жа Добрович. Да прием по една лимонада.

Христович. Гарсон! Две лимонади и една бира! *(Брише си челото.)* Горещо! Утре ще си бягам за Браила. А вие?

Г-жа Добрович. А ние след една неделя. На гости подойдохме тука на роднината, господина Аврамовича. Исихме по-рано — не ни пушат. Нагледахме се на Букурещ... Но в нашата Браила по е хладно...

Христович. Ще е по причина на Дунава.

Гарсонът донася питиетата.

Наздраве!

Пият. Чува се викът на хлапаците-весникопродавците: „Телеграфул“: „Важни известия! Велик бой при Бабина глава. Сръбска победа!“

Евгени. Чуеш ли, мамо? Войната се почнала! Катинке, купи ми „Телеграфул“.

Катинка *излазя.*

Г-жа Добрович *(маха с ветрилото).* Ох, горещо. Не си турих зелената рокля и другия корсет, ами ще се задуша с тия... Евгени, тая капела ти много иде, елегантна, а ти я не харесваш.

Катинка *донася вестник.*

Евгени *(чете радостно).* На добър час! Браво на сърбите. Да са живи!

Явление 7

Горните и Говедаров.

Говедаров *(влязъ).* Добър ви ден! *(Ръкува се с г-жа Добрович, с Евгени и с Хиристовича.)* Добре сте дошле: днеска изпращаме момчетата.

Евгени. Господин Говедаров, мнозина ли има наши българи? *(Към майка си.)* Много хубав случай, мамо, ще изпратим юнаци за Сърбия.

Говедаров. Днес тръгва друга дружина доброволци, около дваайсет души... Не може да си въобразите какво въодушевление. Войната ги възроди. Трогателни работи стават... Има троица братя, които тръгват заедно. Караха се няколко дни кого да оставят да варди дюкяна... Най-после го затвориха: продадоха, каквото можаха, па и тримата в Сърбия. То чудо, госпожице. На сватба отиват — не на бой! Днешната дружина има за цел от Сърбия да мине в България и да подигне народа.

Евгени. Горките, нямат тука никого свой, ни майка, ни сестра, да им каже добър час. Чужда земя.

Г-жа Добревич. Хубаво, Евгени, да почакаме. Само не тука, за бога. По-добре навън, в градината; там е по-хладно.

Говедаров (*гледа към прозореца*). Ха, ето неколцина от нашите доброволци идат насам.

Явление 8

Горните, Бръчков, Македонски, Хаджият, Попчето, Мравката (влизат)

Бръчков (*покланя се на дамите. Към Говедарова*). Бай Говедаров, ето ни пак... Тренът много се бави и нам хванаха да ни се стягат душите.

Говедаров (*шеговито*). О, не бойте се, Бръчков, вие ще успеете да стигнете на войната, преди да бъдат спечелени всичките победи. Абдул Керим паша не вярвам да капитулира още днес... Какво обичате, по една бира? (*Към слугата.*) Гарсон, донеси бира тука!

Македонски. Да си жив, Говедарче... Ура, да живеят генерал Черняев и Говедаров!

Говедаров. Македонски, ти с твоята арнаутска форма правиш страшен фурор... Я виж прозорците, колко свят се е натрупал да те гледа!

Македонски. Нека гледат Македонски, защото не се знае ще ли имат чест пак да го видят. (*Съглежда Евгени, приближава и се ръкува почтително с нея.*) Госпожице, вие от голямо благородство сте дошли тука, да ни изпратите, нали?... И почтената ви майка. Благодарим ви. (*Ръкува се с г-жа Добревич.*)

Евгени. Наша длъжност е, господин Македонски, да кажем барим едно „добър час“ на юнаците...

Гарсонът донася бирата.

Македонски. Откога не сме се виждали!... Последен път ви видях преди три години и половина нещо, в Браила, помниш ли? На представлението на „Изгубена Станка“.
Тогава пак бях с тая униформа.

Евгени (*усмихнато*). Помня, как... Вие бяхте Желю хайдутинът и направихте такова силно впечатление... А как юнашки излезе битката с татарите!

Г-жа Добревич (*усмихнато*). Как да не помним? Още ми пицят ушите.

Македонски. Тогава изгърмах само аз повече от шейсет фишека... Щеше да стане и пожар, запали ми се и фустанелата... Ех, тая фустанела, какво не е видяла и какво ще види още... Наздраве! Да живеят България! (*Пие.*)

Всичките (*дигат чашиите*). Наздраве!

Македонски (*назира през прозореца*). Ето одевешните пак, чифути ли са, маджари ли са, пак се въртят тъдява... Но я ги виж какви са усурили носове като пуйки. Сръбската победа ги натъпка в орехова черупка... Не мога да ги гледам. Иде ми да ги пронижа с един куршум, тако ми Черняева! (*Към Евгени.*) Госпожице, одевете ти същите красти се подиграваха с нещастните български народи, дето ги изклаха турците в Батак! Доядя ги, че сърбите победили... Направих ги бъзе и коприва. Само един път да ми стъпи крачецът в Сърбия, ще видиш Македонски какво ще прави техните крастави герои!... Европейци още! Срам!

Евгени (*към Бръчкова*). Господин Бръчков, вашият Балкански лев, който преди пееше само жаловито, сега реве за бой. Ето една епоха, пълна с крилати вдъхновения за вас.

Бръчков. Имате право, госпожице; ние сега сме всички крилати. Виждаме, че нашите сънища и песни, и плачове господ ги чу. Но сега вместо тях работа настана. Жива работа и гореща. Кръвта толкова години бе кипяла глухо в гърдите, сега иска да се лей. Днес е празникът на всичките български благородни сърца.

Македонски. Ура! Да живеят и благородните българки!

Хаджият (*към г-жа Добревич*). Настана край, госпожо, на нашето скитане тука.

Бръчков (*дига пак чашата*). Господа, тук викахме много „да живее“ за живите. Аз вдигам тая чаша сега за един умрял, за един покойник, чиято памет е свята за нас и който не ще е щастлив да дели нашия ентусиазъм и нашите нови опасности на бойното

поле. Вдигам чашата и пия за вечна му памет на славния знаменосец, великия наш брат и учител в доблестта, Странджата!

Всички (*свалят шапки, с чаши в ръка*). Бог да го прости! Вечна му памет!

Македонски (*трогнато*). Той няма още едно камъче на гроба. Когато умря, на другия ден още, пропаднахме, помните... А и досега лежи без помен в бурените. (*Към Говедарова.*) Говедаров, бъди благороден, моля те, и настой... Земи тия шест наполеона, дето ми ги даде за път, и заръчай един хубав гроб в Браила за знаменосеца; и плати на попове да му четат парастас тая неделя в черкова, ама голям, славен парастас, такъв, какъвто не се прави на гръцки патрика!... Да се зачудят всичките. Па свикай и ония магарета, нашите чорбаджии, да се помолят за грешната душа на Странджата (*по-ниско*), че и той, като моя милост, не вярваше дотам — ни в бога, ни в дявола.

Говедаров. Твое то желание ще бъде изпълнено, Македонски. Момчета, не се пръскайте и чакайте тука. Аз ще наредя още някои работи. (*Излазя.*)

Хъшовете сядат около масата в дъното на сцената и приказват нещо оживено, но гласът им се не чува.

Г-жа Добревич (*на Евгени*). Това Бръчковото момче какво е разпалено!... Горкото, четири години е стояло в тъмницата, а сега какво се е зарадвало, че ще иде на битка... Какво го тегли там? Куршумите ли? Малко ли е патило досега. Криво ми е за баща му. Да знаеше, че е тука — баре да се видят.

Христович. Жално, жално за господин Бръчкова! (*Става.*) Мене, госпожо, позволете. (*Покланя се и излазя.*)

Евгени. Кой знае дали се е уталожил баща му. Покойният тате нали ни казваше, че дядо Бръчков проклед сина си и се отказал от него, когато го уловиха в обира с другите?

Г-жа Добревич. Та може ли инак! Той почерни лицето на баща си, най-почтен търговец! И другарите му също — да трошат каси... Посрамирах всичките българи...

Евгени. Да! Бедността е лош съветник, мамо. Но сега всеки види, че тия момчета не са били родени за крадци... Сега всички отиват с възторг на бой.

Г-жа Добревич. Няма само Владикова. И той тогава с тях беше съден. Добре, че се отърва...

Евгени. Защото беше невинен, мамо!

Г-жа Добревич. Ти вярваш ли? Всички думат, че и той бил замесен, но нямало доказателства.

Евгени. Аз ти казах толкоз пъти, че то беше само една набеда... Владиков не беше способен за такава позорна работа.

Г-жа Добревич. Той е все в Русия?

Евгени. Да, в Москва. Следва в университета, свършва тая година.

Г-жа Добревич. Ела да поизлезем. *(Излизат отляво.)*

Явление 9

Владиков и Говедаров (влизат от дясно)

Говедаров. Аз пак ти казвам, Владиков — необмислено си постъпил. Преди самия examen напускаш университета.

Владиков. Че е неблагоприятно — признавам; но аз постъпих честно. Не можах аз да мисля за наука и обезпечение кариера, когато на Балканския полуостров се решава съдбата може би на отечеството ни. После да ти кажа ли? И съвестно ми беше да остана в Москва, когато в Русия всичко е обърнало очи и чувства към Сърбия: графове и аристократи и самите ми професори тръгват.

Говедаров. Това е право. Такъв ентусиазъм не е бивал.

Владиков. Говедаров, ще те помоля нещо. Яви ми името на онова лице.

Говедаров. Не мога, Владиков. Писах ти и по-преди, че не мога. Аз съм дал честно слово и ще пазя тайната на лицето.

Владиков *(тържествено)*. Слушай, Говедаров: кога се записах в университета, аз бях в страшно положение. Шест месеца прекарах в такива лишения и сиромашия, каквито още нито хъш е теглил! Здравето ми се повреди, аз се обезсърчих; реших да напусна... Тогава именно приех писмото ти, в което ми обаждаше, че занапред ще ходя в Государствения банк в Москва да изтеглям всеки месец петдесет рубли! Такава сума за

един студент е цяло богатство! Добрият и охолният живот ме спаси. Но кой ми направи това добро! Не знам и досега. Ти само това ми откри, че той бил един добър славянин, който желаял да остане неизвестно името му.

Говедаров. Да. И аз му дадох своето честно търговско слово.

Владиков. Знам. Но сега ти нямаш право да утайваш. Аз трябва да знам името на великодушния си благодетел. Говедаров, чуй молбата на един човек, когото смъртта очаква може би след няколко дена!

Говедаров. Ти ми правиш една молба в една тържествена минута. Да ти обадя: твоят благодетел е една девица: Евгени Добревич!

Владиков (*като треснат*). Евгени!

Говедаров. Тя е тука.

Владиков. Да?

Говедаров. Желаш ли? Ела да те заведе да се видите. Тя е в градината... и да се извиня. (*Завлича го отляво.*)

Явление 10

Катинка и Македонски

Катинка (*влязла от противоположната страна*). Какъв страшен свят! Колко народ на гарата! Коконата се среща с една познайница, заприказваха се, па се изгубиха из народа. Останахме с Евгени сами. Няма и тука коконата. Диря я. Де ще е?... Ах, забравих да обадя на Евгени за Владикова. Как щеше да се чуди! Тя ще се зарадва толкоз... толкоз!... Горката Евгени, как много плака тогаз за него!... Обича го. И не се жени, отказва се под предлог, че жалее за господин Добревича. (*Лукаво.*) Днеска траурът ѝ ще се свърши... (*Уплашена.*) Ах!

Македонски (*влязла буйно*). Да пия едно пиво! Пак се скарах с ония поразеници. Като ги видя само, ожеднявам за кръв... искам да пия. (*Към кулиса.*) Гарсон, една бутилка пиво! (*Съглежда Катинка, която иска да излезе.*) О, госпожице, не бягай! Или се уплаши от униформата ми? Македонски е страшен за турците и за чорбаджиите; но пред прекрасните госпожици той става кротък и весел като гергьовско агънце! (*Донесят пиво, пие и я гледа.*) Хубавичка! Какви хубави цветя! Ах, такова също

цвете е турил на гърдите и Попчето! Ах, ти си го дала. Катинче, дай и на мене едно! Аз имам право, защото съм герой. Героите носят лаврови венци, ти ми дай засега барем тая мъничка розичка, хубавичка, миризливичка, като тебе! *(Катинка се дърпа.)* Молим, молим, не ме оскърбявай, бъди благородна... От боя ще ти донеса и аз драгоценен армаган.

Катинка. Какво ще ми донесете?

Македонски. Една славна огърлица... от турски уши.

Катинка. Ах! Дяволо! *(Изсмива се и побягва.)*

Македонски *(прави ѝ въздушни целувки)*. Тоя разбойник Попчето! *(Допива си пивото.)* Сега да се сторя, че ме няма тука... ще платя бирата, когато се завърна от войната... Румъните трябва да са признателни: дадохме им вярата и езика... Да живеят Черняев! *(Излиза отясно.)*

Явление 11

Евгени и Владиков *(влизат отляво)*

Евгени *(весело)*. Аз съм твърде честита, дето те видях и дето ме осветли върху твоята работа.

Владиков. Аз те уверявам, че тия момчета правеха кражба не за личен интерес, а с идеална цел: да образуват и въоръжат чета и да минат в България. Това е самата истина.

Евгени. Владиков, вярвам сега и благодаря ти. От тебе пръв чувам великодушни думи за нещастните; но ти каза, че обирът... не било случайност... тоест как да разбере това?

Владиков. Никак не бе случайност. За да се доставят нужните пари, имало се е най-напред пред вид друго време, друго лице... друго място, по-лесно и с по-малък риск... Но прибързали и решили за Крецулеска.

Евгени. Но кое ги е накарало на това?

Владиков. Вдъхновителят им. Защото той мислеше заедно с постигането главната цел да направи едно добро дело.

Евгени. Какво дело?

Владиков. Да избави от крайно трудно положение една благородна девица, която... любел и за което ѝ се обещавал в една браилска колиба!

Евгени (*отстъпва поразена*). Владиков, тогава ти?

Владиков. Същият, Евгени.

Евгени. Значи, аз ви погубих!

Владиков. Сега виждаш в мене моралния, сиреч истинския виновник на обира! Сега знаеш цялата истина. Преди да се разделим, кажи ми, има ли възможност да ми простиш? Ако ми е съдено да умра, то така ще умра по-спокоен.

Евгени (*няколко време го гледа мълчаливо; улавя го за ръцете; тържествено*). Михаиле, ти няма да тръгнеш!

Владиков. Как? Решен съм.

Евгени. Михаиле, обичаш ли ме и сега?

Владиков. Мила Евгени, питаш ли още?

Евгени. Ти няма да тръгнеш, слушай! Остани, бъди мой, вечно мой.

Владиков. Евгени!...

Евгени (*прекъсва го*). Слушай, знам какво ще ми кажеш; знам, ще ми приведеш разни причини, че не трябва да те задържам.

Владиков. Тя е само една, Евгени: длъжността към отечеството.

Евгени. Знам. И тая длъжност е велика. Но слушай. Аз те обичам. Михаиле, аз без тебе не мога да живея. Аз не мога да оставя да идеш... сега, когато те видях след толкозгодишна раздяла. Ако ме напуснеш в тая минута, ти ще ми нанесеш страшен удар. Казваш, че ме обичаш. Аз вярвам. Направи тая жертва за мене: откажи се да търсиш смъртта... Бъди жив, бъди щастлив, направи и мене щастлива!

Владиков. Евгени, ти ми говориш нещо много сладко и много страшно! (*Ниско.*) Боже, каква борба у мен!...

Евгени. Остани! Има време и хиляди случаи имаме още да се отплатим на отечеството. Аз съм богата сега. Аз и Димитраки сме едничките наследници на моя покойни баща. Аз ще въоръжа на мои разноски цяла чета! Но ти раздели живота си с мене и

отечеството, на което и с мене можеш да бъдеш пак полезен, много полезен... Не, не, не, не отказвай. (*Затуля му устата.*) Твоето съгласие! Не упорствуй! Остани! Искam!

Владиков. Евгени! Любовта ми... признателността.

Евгени (*прекъсва го пак*). Михаиле! Послушай ме! Боже мой, не остана време вече... Кажи: оставам! Давам ти утре randevu по туй време в градина Чишмеджиу. Там всичко ще изприкажем...

Владиков (*ниско*). Но аз ще полудея!

Евгени. Реши веднага! Остани с мене навеки!

Владиков (*смутено*). Оставам... за един ден само!

Евгени. Победа! Утре в Чишмеджиу. Сега да се разделим и да потърся мама, че се изгубихме с нея.

Владиков излиза отляво.

Явление 12

Евгени, Г-жа Добревич, Катинка и Говедаров

Г-жа Добревич (*върща се с Евгени на вратата отдясно, като излиза; след нея Катинка*). Евгени, изгубихме се из народа, търсих те... Какво си така развълнувана? Цяла зачервенияла.

Евгени. Горещо, мамо.

Г-жа Добревич. Да. Ти знаеш ли, Евгени? Владиков е тука! Видяхме се преди малко.

Евгени. Да, и аз се поздравих одеве с него...

Г-жа Добревич. Чудим се с Бръчкова... А Владиков чак от Москва тръгнал и отива да се бие в Сърбия.

Евгени. Владиков всякога е бил горещ патриот, благороден човек, мамо; ама той...

Г-жа Добревич. Много думаха лошо за него.

Евгени. Казах ти, несправедливо. Той заслужава всичката симпатия и уважение.

Говедаров (*влязъл*). Подир четвърт час влакът ще тръгне за Турну-Северин с нашите доброволци. Да им пожелаем добър час. Идат.

Явление 13

Горните, Македонски, Бръчков, Попчето, Хаджият, Мравката (влизат)

Бръчков (към г-жа Добревич и Евгени). Прощавайте, госпожо, и вие, госпожице! Сбогом, господин Говедаров! Благодарим ви! (*Ръкуват се. Също правят и другите доброволци със свалена шапка.*)

Евгени. Добър час!

Г-жа Добревич. Със здраве, момчета!

Говедаров. Юнаци, желая ви славна победа над народните душмани и геройски лаври.

Евгени (към хъшовете). Позволете. (*Подава им по цветенце; всякой благодари и го втъква на гърдите или на чело; Македонски го бодва в пушката.*) Желая ви честито завръщане!

Влазя Владиков.

Явление 14

Горните и Владиков

Г-жа Добревич (на Евгени). Евгенице, подай цветенце и на господин Владикова: и той пътува.

Евгени (гледа го учудено). Аз чух, че остава...

Владиков (към г-жа Добревич). Не, госпожо, по важна причина съм принуден да остана днес.

Македонски. Когато ни каза одеве, много ни наскърби. Ама като няма как... Ще се видим там.

Евгени (усмихната). Вземете пак! (*Подава Владикову цвете. Владиков приема цветето и ѝ целува ръка.*)

Говедаров. Юнаци, госпожица Добревич благоволите да подари всекому от вас по три наполеона; раздай ги после, Бръчков! (*Дава парите Бръчкову.*)

Хъшовете. Благодарим ви, госпожице.

Евгени. Добро видение, юнаци!

Македонски *(на Владикова)*. Сбогом, Владиков!... Джанъм, защо не тръгна с нас? Щях да те моля да ме научиш московски, та като изляза пред Черняева, да не стоя като тонку... *(Целуват се.)*

Владиков. Сбогом, довиждане, Македонски.

Бръчков *(Владикову)*. Сбогом, Владиков! Жалко, че оставаш...

Владиков *(смутен)*. Нямахме как... ще се видим пак, сбогом! *(Целуват се. Поглежда Егени, която му се усмихва нежно и му прави заканителен знак с ветрилото си.)*

Евгени. Какво, войната няма да побегне...

Владиков *(ниско)*. Отечество! Любовта победи!

Попчето *(на Катинка)*. Прощавай, любезна моя. Моли бога да се върна жив: ще ти донеса скъп армаган, какъвто и царица не носи!

Катинка. Сбогом! *(Закрива си очите с ръка.)*

Чува се глас на перона: „Важни депеши! Генерал Черняев напредва към Ниш! Турците бягат! Българите въстнали при сръбската граница!“

Бръчков. Чувате ли? Въстание!

Хаджият *(на Владиков)*. Добро видение в Сърбия! *(Целуват се.)*

Владиков. Добър час! Добро видение, братя! *(На себе си.)* Чини ми се, че правя нещо позорно. Не, аз съм страшно подъл човек... *(Промушва се между другите.)*

Явление 15

Горните, Христович, Старият Бръчков

Бръчков. Боже! Изпълниха се нашите мечтания. Борба! *(Вижда баща си, че влиза с Христовича, смайва се и се промъква назад, като че желае да побегне.)*

Старият Бръчков. Ела, ела, не бягай като див от баща си!

Бръчков *(пристъпва към баща си)*. Тате!

Старият Бръчков *(прегръща го и го целува по челото)*. Синко! Ти огорчи баща си и майка си. Толкова години сме тъгували за тебе. Толкова години сме се срамили от хората.

Бръчков. Простете ме, тате!

Старият Бръчков. Прощавам те и благославям те! Върви със здраве! Лош си син, ама си добър българин!

Бръчков. Тате, поздрави мама!

Старият Бръчков (*силно разтъгуван*). Не те спирам, а ти казвам: напред! И аз да бях млад, щях да сторя като тебе и тия юнаци!

Бръчков (*целува на баща си ръка*). Тате! Благодаря, тате, за тия радостни думи!

Старият Бръчков (*брише си очите*). Не знаях, че си тука... Дойдох на Букурещ, тука, случайно, по работа. Да не ми бе казал Христович, не щях да те видя, Владимире! Синко! Бог да те закриля!

Христович (*покъртен*). Момчета, па прощавайте, ако някога сме били много строги и несправедливи... Всичко да забравим!... Желая ви честито завръщане!

Говедаров. Момчета, господин Христович подари десет наполеона за вас.

Македонски (*към Христович*). Благодарим! Стискай ръката сега! (*Ръкува се с Христовича.*)

Говедаров. Бързайте!

Нови възкличания „Сбогом“ и „Добър час!“ Хъшовете изхвъркват из вратата.

Евгени (*гледа из вратата към трена*). Господин Владиков! Слезте по-скоро от вагона! (*Чува се третият звънец.*) По-скоро. (*Маха му.*)

Говедаров. Слезайте, господин Владиков, тренът ще потегли!

Владиков (*чува се гласът му от кулисите*). Сбогом!

Евгени (*вика уплашено*). Михаиле! Михаиле!

Владиков (*чува се гласът му от кулисите*). Евгени! Отечеството преди всичко! Сбогом!

Влакът потегля. Чува се шумът на колелетата. Евгени с отчаяние простира ръцете.

Г-жа Добревич (*към Евгени*). Какво ти стана!

Евгени. Иди! Иди! Сега още повече те любя! (*Пада в несвяст.*)

През гръмота на влака пробива слабо мотивът на „Шуми Марица“.

Завеса.

Жива картина

Сърбия. Гредетинското укрепление на една каменлива висота. В процепа (амбразурата) на насипа положен топ; около него: Владиков, на първия план, с лява ръка на гърди, в положение на човек, който полита; в дясна ръка държи пушка с байонет. Мравката, Хаджият, Попчето, Дерибеят нападали в разни пози; двама черногорци, един умрял, друг облегнат до окопа с ятаган в ръка. Лицето изразява страдание. Двамата руски доброволци прострени. Един чер азиатец на едно коляно, с пушка с байонет, гледа към мъртвия Бръчков, възседнал топа с клюмнала и отпусната на гърди глава. Македонски стои прав със страдалческо изражение на лицето, подпира се на пушката.

Из кулисите се чуват мътни шумове на отдалечена битка.

Край